

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет фінансів

Кафедра фінансів імені Віктора Федосова

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА
ПРОГРАМА**

Галузь знань

Спеціальність

ФІНАНСИ

07 «Управління та адміністрування»

**072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»**

Форма навчання: *заочна*

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**на тему «Банківська діяльність в забезпеченні макрофінансової стабільності
в Україні (на прикладі АТ «Райффайзен Банк»)»**

здобувача

Борисенко Наталії Василівни
(ПІБ, підпис)

**Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри фінансів
імені В. Федосова М.М. Степура**

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед кзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

**Завідувач кафедри фінансів імені Віктора Федосова:
д.е.н., проф. А.Є. Буряченко**

(підпис)

Київ 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ	7
БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ	
1.1. Економічна сутність банківської діяльності та роль комерційних банків на фінансовому ринку.....	7
1.2. Інформаційне забезпечення та система показників аналізу ефективності банківської діяльності.....	14
1.3. Проблематика банківської діяльності в працях науковців.....	22
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ	
КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЗАГРОЗ ТА	28
МАКРОФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ АТ	
«РАЙФФАЙЗЕН БАНК»)	
.....	
2.1. Вітчизняна практика управління фінансовими ресурсами банківських установ..	28
2.2. Причини та наслідки негативних тенденцій в діяльності комерційних банків України: оцінка сучасного стану.....	37
2.3. Ризики та ефективність функціонування банківського сектору в забезпеченні фінансової стійкості держави.....	42
РОЗДІЛ 3. ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В	
ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТІЙКОСТІ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	53
3.1. Світовий досвід ведення банківської діяльності в кризові часи та доцільність його використання в Україні.....	53
3.2. Перспективи та напрями розвитку банківської діяльності в забезпеченні стійкості фінансової системи України.....	59
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	72
ДОДАТКИ.....	79

ВСТУП

Актуальність теми. Центральне місце у сучасній банківській системі України займають комерційні банки, що забезпечують надання своїм клієнтам повного комплексу фінансового обслуговування. Причому обсяги, якість та швидкість цього обслуговування постійно вдосконалюються та зростає завдяки впровадженню та застосування сучасних технологій. Проблемами управління фінансовими ресурсами банку є досягнення певного обсягу прибутку, мінімізація чи обмеження ризиків, формування певної структури балансу банків. Застосовуючи відповідно до кожної ситуації певні методи та інструменти управління фінансовими ресурсами, комерційні банки можуть ефективно вирішувати різноманітні стратегічні завдання.

Саме стабільність банківської системи забезпечує економічну стійкість країни у зв'язку із зниженням рівня волатильності доданої вартості у реальному секторі економіки. Так, у країнах з більш розвиненими фінансовими та інституційними системами банківська стабільність знижує волатильність доданої вартості переважно у галузях реального сектору економіки, які мають значну зовнішню фінансову залежність.

Актуальність обраної теми зумовлена тим, що у ринковій економіці банківська діяльність має прямий зв'язок із забезпеченням макрофінансової стабільності. Від обсягу та якісного складу коштів, що є в наявності у комерційного банку, залежать масштаби та напрямки його діяльності. У зв'язку з чим, питання управління фінансовими ресурсами банку, оптимізація їх структури, забезпечення стабільності та ефективне управління стають ключовими завданнями банку та основою забезпечення фінансово стійкості держави. Тому, для підтримання банківської системи України у сучасних умовах кризи економіки, що спричинена повномасштабним вторгненням Російської Федерації на територію України проблема управління фінансовими ресурсами має першорядне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні особливості управління фінансовими ресурсами в забезпеченні макрофінансової стабільності в Україні досліджувалися М. Д. Алексеєнко, О. В. Васюренко, А. П. Вожжовим, О. В. Дзюблюком, О. Д. Зарубою, С. В. Землячовим, О. А. Кириченко, Г.М. Котіною, В. І. Міщенко, А. М. Морозом, В.М. Опаріним, К. Є. Раєвським, М. І. Савлуком, М.М. Степураю, Н.С. Шапран. Проте проблеми формування та управління фінансовими ресурсами комерційних банків, для забезпечення макрофінансової стабільності потребують подальшого дослідження.

Мета і завдання дослідження. Поглибити теоретичні основи й обґрунтувати практичні рекомендації з підвищення ефективності функціонування банківського сектору в складних соціально-економічних реаліях нашої країни, зокрема, завдяки застосуванню сучасних підходів до вдосконалення управління фінансовими ресурсами комерційних банків.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення наступних завдань:

- розглянути економічну сутність банківської діяльності та роль комерційних банків на фінансовому ринку;
- дослідити інформаційне забезпечення та систему показників аналізу ефективності банківської діяльності;
- проаналізувати проблематику банківської діяльності в працях науковців;
- дослідити вітчизняну практику управління фінансовими ресурсами банківських установ на прикладі АТ «Райффайзен Банк»;
- виявити причини та наслідки негативних тенденцій в діяльності комерційних банків України;
- обґрунтувати ризики та ефективність функціонування банківського сектору в забезпеченні фінансової стійкості держави;
- проаналізувати світовий досвід ведення банківської діяльності в кризові часи та доцільність його використання в Україні;

- визначити перспективи та напрями розвитку банківської діяльності в забезпеченні стійкості фінансової системи України.

Об'єкт дослідження банківська діяльність.

Предмет дослідження теоретичні та практичні аспекти здійснення банківської діяльності в умовах кризи та макрофінансової нестабільності.

Методи дослідження. У роботі використано наступні загальнонаукові та спеціальні методи: аналізу і синтезу (для аналізу інформаційного забезпечення та системи показників аналізу ефективності банківської діяльності; дослідження проблематики банківської діяльності в працях науковців); методи конкретного і абстрактного (для дослідження АТ «Райффайзен Банк»); метод узагальнення і порівняння; системного аналізу динаміки і структури ресурсів АТ «Райффайзен Банк»; статистичної вибірки та аналізу (для збору і обробки даних із метою аналізу фінансового стану банку); абстрактно-логічний метод (для визначення перспектив та напрямів розвитку банківської діяльності в забезпеченні стійкості фінансової системи України); метод теоретичного узагальнення (під час формування висновків до магістерської роботи).

Теоретична значущість полягає в тому, що результати роботи розширюють теоретичну базу стосовно особливостей управління фінансовими ресурсами комерційних банків в умовах глобальних загроз та макрофінансової нестабільності в Україні.

Методична значущість полягає в поглибленні теоретичних положень та обґрунтуванні методичних підходів до визначення векторів розвитку банківської діяльності в забезпеченні стійкості фінансової системи України.

Практична значущість. Висновки, пропозиції та економічно обґрунтовані рекомендації, що містяться в роботі, можуть допомогти підтримати фінансовий стан вітчизняних банків, з метою забезпечення стійкості фінансової системи України в складних соціально-економічних реаліях нашої країни.

Інформаційна база дослідження. Дослідження було проведено на основі праць провідних вітчизняних дослідників та вчених з теорії та практики аналізу економічного і фінансового стану комерційних банків, що дозволило сформулювати власні положення, висновки і рекомендації.

Апробація матеріалів кваліфікаційної магістерської роботи. Окремі результати дослідження були представлені на Міжнародній науково-практичній конференції молодих дослідників «Сучасні питання економіки та фінансів: глобальні виклики та тренди» в тезах «Банківська діяльність в забезпеченні макрофінансової стабільності в Україні».

Структура роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків, списку використаних джерел, що налічує 55 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ

1.1. Економічна сутність банківської діяльності та роль комерційних банків на фінансовому ринку

Одним з основних елементів фінансової системи держави є фінансовий ринок, який є важливим джерелом фінансування економіки. Значуща роль в процесі розвитку фінансового ринку відведена комерційним банкам.

Зауважимо, що комерційний банк – це функціональна кредитно-фінансова організація, яка здійснює розрахунково-касові, інвестиційні, консультаційні, депозитно-позичкові та інші банківські операції. Йому характерна двоїста природа. Бо з одного боку, банк є прибутково-орієнтованою організацією. З іншого боку – комерційному банку властиво виконувати значимі для суспільства функції [15, с. 163]. Комерційні банки мають велику значущість у банківській сфері кожної держави, водночас ступінь їх впливу на реальний сектор економіки також є високим.

Основними функціями комерційних банків є [21, с. 40]:

- 1) кредитування підприємств, держави та населення,
- 2) проведення розрахунків та платежів,
- 3) емісійно-засновницька функція, що здійснюється шляхом випуску та розміщення банками цінних паперів,
- 4) надання клієнтам економічної та фінансової інформації;
- 5) створення кредитних грошей шляхом надання позичок;
- 6) мобілізація вільних коштів населення, нефінансових організацій, державних та муніципальних органів.

Діяльність кредитних установ на фінансовому ринку визначається їх метою, коштами, результатом і, власне, бізнес-процесами, за допомогою яких банки здійснюють своє функціонування. Ними забезпечується раціональний

рух фінансових потоків, за допомогою мобілізації великих обсягів заощаджень, ефективного їх розміщення та управління ризиками. Крім того, банки сприяють [45, с. 18]:

- зменшенню операційних витрат;
- об'єднанню та диверсифікації ризиків;
- розвитку спеціалізованих консультаційних послуг, пов'язаних із проблемами освоєння сучасних методів управління ризиками;
- визначення перспективних напрямів інвестицій;
- оцінкою платоспроможності тих, ким кошти залучаються;
- задоволенню вимог вкладників у ліквідності депозитів та їхньої безпеки, а потреб інвесторів – у своєчасному вивільненні вкладених вільних коштів.

У суспільстві банки не лише організовують грошовий обіг та кредитні відносини: через них проходять платежі фізичних та юридичних осіб, надаються споживчі, освітні та інші види кредитів населенню, реалізуються програми житлового кредитування, через механізми іпотеки. Також, банки надають можливість використання електронних грошей за допомогою пластикових карток, що гарантує їх збереження та можливість здійснення фінансових операцій за кордоном, надають консультаційні послуги, що дозволяють населенню, вигідно розпоряджатися своїми накопиченнями та проводять безліч інших операцій. Це дозволяє стверджувати, що банківська діяльність надважливим елементом фінансової системи країни, що становить основу існування та розвитку суспільства, визначає залучення та розподіл коштів [7, с. 33].

Але не дивлячись на важливість банківської діяльності, сьогодні немає усталеного визначення даного поняття.

Досить часто категорія «банківська діяльність» трактується за допомогою іншого поняття – «ринок банківських послуг». Даний термін охоплюється змістом більш загальної категорії – «ринок фінансових послуг». Водночас під ринком банківських послуг розуміється «сфера

підприємницької діяльності щодо грошових відносин, об'єктом яких є послуги, які надають банки фізичним та юридичним особам» [3, с. 64].

Керуючись ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» банківська діяльність являється залученням до вкладу грошових коштів фізичних і юридичних осіб та їх подальше розміщення від свого імені, на власних умовах й на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб [19].

Багато фахівців пов'язують досліджувану категорію з терміном «банк».

Відповідно до погляду Ю. Є. Холодної під банківською діяльністю необхідно розуміти «законну роботу у сфері економіки кредитних підприємств та банків нашої країни що полягає у систематичному здійсненні банківських угод та банківських операцій, зокрема організаційну діяльність НБУ із забезпечення постійної роботи вітчизняної банківської структури [45, с. 34].

Банківська діяльність передбачає здійснення установами, наділеними відповідним правом банківських операцій та банківських угод, перелік яких має вичерпний характер [25, с. 100].

Вітчизняний дослідник І. М. Товкун визначає поняття банківської діяльності, як «комплекс операцій банку, які підлягають ліцензуванню Національним Банком нашої країни. Дані операції проводяться систематично, а їх метою є отримання прибутку за допомогою застосування фінансових механізмів: валютних цінностей, грошей, цінної документації [41, с. 42].

В процесі аналізу економічної літератури виявлено визначення досліджуваної категорії через економічні функції, що здійснюють комерційні банки [14, с. 191]. Розглядається дана категорія в якості виду економічної діяльності, що стимулює й забезпечує рух грошей в обігу [9, с. 8].

Банківська діяльність полягає у здійсненні різних банківських операцій за наявності відповідної ліцензії на цю діяльність, метою якої є отримання доходів, а в тому числі виконання своїх функцій згідно із законодавством.

С. О. Рекіянов зазначає, що банківська діяльність є «системою діючих спеціальних суб'єктів та операцій, здійснюваних ними в якості учасників єдиної банківської системи стосовно грошей, цінних паперів і валютних цінностей як засобів платежу, заощадження й товару» [35, с. 80].

Враховуючи велику кількість визначень, можна виділити кілька концептуальних підходів щодо досліджуваного терміну.

Таблиця 1.1 – Концептуальні підходи до визначення змісту поняття «банківська діяльність»

Підходи	Характеристика	Представники
Функціональний	банківська діяльність являє перелік функцій комерційних банків у національному господарстві та банківськими послугами	П. Роуз, Е. Долан, П. Самуельсон, А. Мороз, В. Ричаківська, Т. Косова, Р. Коповська
Портфельний	банківська діяльність є процесом управління грошовими потоками під час розміщення та залучення банківських ресурсів	О. Васюренко, Г. Азаренкова, Дж. Сінкі, Кейн, Сілі, В. Балтенспенгер
Виробничий	банківська діяльність є виробничим процесом, що забезпечує трансформацію банківських ресурсів та дохідних активів.	М. Клейн, М. Монті, Н. Мерфі, Ф. Бел., О. Карачун, Дж. Сінкі, П. Конюховський
Посередницький	банківська діяльність розглядається з інституційної позиції на мікро- й макрорівнях. Основна її мета при цьому на мікрорівні полягає в отриманні прибутку за рахунок економії, а на макрорівні – управлінні ризиками, подоланні асиметричності інформації та зменшенні трансакційних витрат	Дж. Бенстона, Д. Даймонд, Ф. Аллен, Д. Гейл, К. ван К. Сміт

Джерело: [5]

Проведений аналіз дає нам можливість прийти до висновку, що під поняттям «банківська діяльність» ми розумітимемо врегульовану правовими нормами діяльність юридичних осіб стосовно надання визначених законодавством банківських послуг на підставі дозвільних документів (банківської ліцензії) та закону, яка є вирішальним чинником розвитку

фінансової системи країни. Кінцевим, завершальним моментом банківської діяльності є одержання прибутку, без якого не може існувати економічний суб'єкт.

Цілями банківської діяльності є [21, с. 46]:

- 1) розширення частки фінансового ринку (внаслідок збільшення активів та кількості клієнтів, що обслуговуються);
- 2) максимізація прибутку;
- 3) мінімізація ризиків;
- 4) підтримка ліквідності.

Їх реалізація здійснюється у вигляді: якісного обслуговування клієнтів; розширення асортименту банківських продуктів; встановлення політики цін, прийнятних для клієнтів та банку; освоєння нових банківських технологій та розробка нових продуктів та послуг [3, с. 15].

Функціонування банківської діяльності являє собою безперервно повторюваний процес залучення, розподілу та використання грошових коштів, що служать основою для фінансових правовідносин. Вона становить основу існування та соціально-економічного розвитку суспільства, забезпечуючи процеси утворення, розподілу й використання централізованих та децентралізованих грошових фондів (доходів) держави та органів місцевого самоврядування відповідно до їх завдань. Її кінцевим, завершальним моментом є перетворення вільних коштів на позичковий капітал, що приносить відсоток, без якого не може існувати фінансова система країни. Посередництво у переміщенні коштів є опосередковуючим моментом між залученням (аккумуляцією) грошових коштів та перетворенням їх на позичковий капітал [36, с. 95].

Щодо характерних рис та принципів банківської діяльності, їх наведено у табл. 1.2.

Таблиця 1.2 – Риси банківської діяльності і принципи її здійснення

Риси банківської діяльності	Принципи
особливий вид господарської діяльності	незалежність банків в їх діяльності, їх економічна самостійність
сукупність банківських операцій та банківських послуг	невтручання органів державної влади і місцевого самоврядування до діяльності банківських установ, виключаючи випадки, що встановлені законодавством (зокрема, у межах організації НБУ банківського регулювання і банківського нагляду)
здійснюється спеціальними суб'єктами (банками)	розмежування відповідальності між банками України і державою
для її здійснення обов'язковою умовою є отримання ліцензії (дозволу) НБУ	обов'язкове отримання банківськими установами ліцензій (дозволів) для здійснення банківських операцій, що передбачені законодавством
має систематичний характер	обов'язкове дотримання банками економічних нормативів, що встановлені НБУ з метою підтримання стабільності банківської системи країни і захисту клієнтських інтересів
спрямована на функціонування і розвиток банківської системи, реалізацію грошово-кредитної політики держави	закріплення за банківськими установами права на оперативну самостійність під час вибору клієнтів й видів операцій, за якими він має спеціалізуватися
	забезпечення фізичним і юридичним особам права вільно обирати банківську установу
	забезпечення виконання банківською установою тих майнових зобов'язань перед клієнтами і третіми особами, що були нею взяті на себе; перш за все – повернення грошових коштів вкладникам банків

Джерело: [23: 35]

Банківська діяльність є розвиненою формою економічних відносин, здійснювана у вигляді грошей. Там, де існує грошовий обіг у суспільному масштабі, державна банківська діяльність є, в принципі, вирішальною. Але щойно банківська діяльність відокремлюється від держави, вона рухається під впливом законів ринкової економіки для забезпечення руху грошових коштів. Цей рух коштів має власні фази і, в свою чергу, надає зворотний вплив на банківську діяльність. В умовах ринкової економіки, відокремлення банківської діяльності в самостійну галузь економіки забезпечує прискорення

темтів розвитку фінансової системи країни в цілому, стимулює накопичення в народному господарстві, сприяє підйому економіки [46, с. 27].

Певні фази банківської діяльності можуть розглядатися як відносно відокремлені системи, що характеризуються власними специфічними процесами. Важливою фазою банківської діяльності є розподіл коштів [44, с. 73]. Економічний зміст розподілу коштів у банківській діяльності є кредитування. Воно являє собою банківську діяльність у вузькому значенні цього слова. Процес кредитування є підставою виділення банківської діяльності як системи, що є сукупністю специфічних операцій. Саме під час здійснення цих операцій реалізується грошовий обіг. Даний процес регулюються нормами різних галузей права, тобто, має комплексне регулювання. Це дозволяє зробити висновок, що банківська діяльність є розвиненою формою посередництва, здійснюваного у вигляді грошей. Дане посередництво здійснюється між економічно-господарючими суб'єктами: державою та обумовленим нею розподілом коштів, з одного боку, та їх використанням кредитними організаціями – з іншого.

Банківській діяльності, як елементу банківської системи характерна системність. Тому в її основу повинен бути покладений системний аналіз або системний підхід, необхідність якого пов'язана зі складністю розв'язуваних завдань. Будучи, як галузь фінансової діяльності держави, частиною спільної державної системи та водночас відокремленої галузевої системи. Це зумовлює наявність як загальних, так і специфічних закономірностей розвитку банківської діяльності [13, с. 189].

Банківській діяльності як інституту фінансової системи характерна й велика динамічність, адже в ній невпинно виникають нові явища та процеси. Надзвичайна рухливість, мінливість параметрів функціонування фінансових ринків, викликана як економічними, а й політичними, соціальними та інші причини, вимагає від кредитних організацій постійної аналітичної напруженості і найвищої оперативності у здійсненні банківських операцій. Також банківській діяльності характерна розгалуженість мережі кредитних

організацій, складність та багатогранністю зв'язків, а головне – наявність величезних грошових потоків, що перебувають у безперервному русі. Вона виходить за межі ринку банківських послуг, цим розширюючи можливості кредитних організацій участі в обороті через збільшення обсягу надання різних фінансових послуг над ринком [8, с. 55]. Мається на увазі, що банки можуть зміцнювати своє фінансове становище не тільки внаслідок розширення спектра банківських послуг, але й активізувавши свою діяльність, наприклад, на фондовому ринку або зайнявшись лізинговими операціями.

Маючи свої власні інтереси, банківська діяльність, надає зворотний вплив на грошово-кредитну політику держави. Тому в умовах ринкової економіки здійснення ефективної системи банківського регулювання та нагляду забезпечує подальше підвищення рівня конкуренції, транспарентності та ринкової дисципліни в банківському секторі, що базуються на економічних інтересах учасників адміністративних та фінансових правовідносин [33, с. 764].

Отже, можемо зробити висновок, що банківська діяльність є об'єктивною необхідністю функціонування фінансового ринку. Адже в епоху ринкової економіки, на етапі становлення та розвитку банківської системи, необхідно керуватися положеннями та ідеями законів ринкової економіки з питань організації грошового обігу та регулювання банківської діяльності. Вона полягає у здійсненні банківських операцій та є важливим елементом фінансових правовідносин.

1.2. Інформаційне забезпечення та система показників аналізу ефективності банківської діяльності

Сьогодні аналіз ефективності банківської діяльності реалізується завдяки різноманітним показникам діяльності комерційних банків, що отримуються з документів, які формують інформаційну базу економічного аналізу.

Процес аналізу фінансової звітності націлений на надання оцінки поточного і минулого фінансового стану банківської установи й основних результатів її діяльності. Водночас, основна мета аналізу полягає у визначенні узагальнюючих оцінок та прогнозуванні майбутніх результатів діяльності банківських установ [43].

Елементи інформаційного забезпечення економічного аналізу відображено на рис. 1.1.

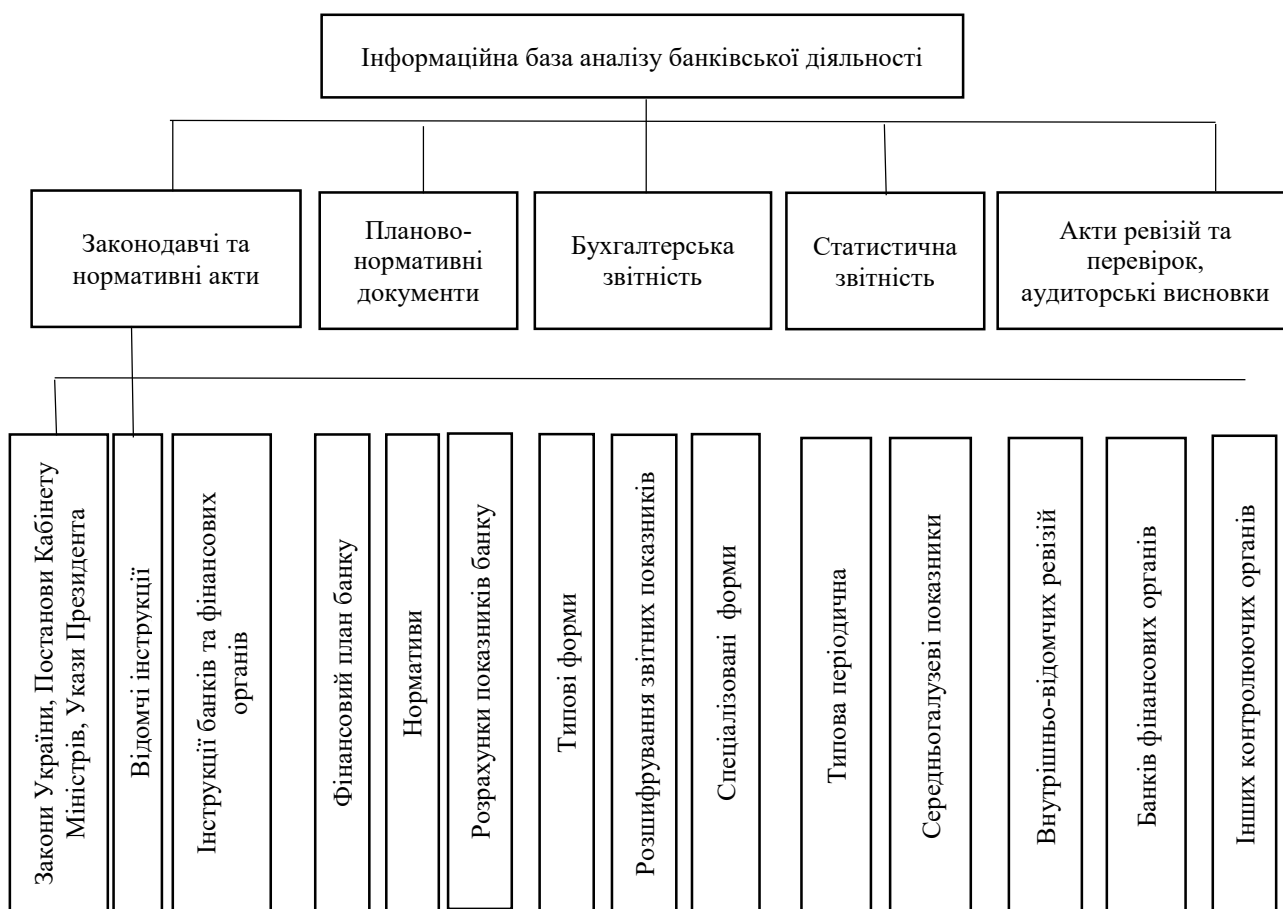

Рисунок 1.1 – Елементи інформаційного забезпечення економічного аналізу банківської діяльності

Джерело: [22, с. 83]

Зважаючи на значну кількість елементів інформаційного забезпечення, їх поділяють на внутрішні і зовнішні. До внутрішніх зараховуються сформовані на певні звітні дати [11, с. 49]:

- 1) баланс комерційного банку;
- 2) звіт про фінансові результати;
- 3) інформація стосовно дотримання банком нормативів, які були визначені НБУ, а також: інвестиційну й облікову політику банку; інші внутрішні документи банку по здійсненим операціям з ЦП; дані рахунків аналітичного обліку, що відображають операції банківської установи.

Зовнішніми інформаційними джерелам аналізу діяльності банку вважають [21, с. 90]:

- 1) законодавство України;
- 2) нормативні акти органів державного управління, включаючи нормативні акти НБУ;
- 3) аналітичні дані надані державними, інформаційними, рейтинговими й іншими установами стосовно стану і прогнозів розвитку економіки в цілому та окремих галузях;
- 4) інформацію стосовно стану фінансового ринку;
- 5) інформацію стосовно фінансового стану емітентів ринку.

Щодо показників аналізу ефективності банківської діяльності, наразі їх існує велика кількість. Проте їх можна поділити на три групи, а саме: традиційні та економічні показники ефективності та ринкові показники. Розглянемо кожну групу показників окремо.

1. Традиційні показники продуктивності. Вони є аналогічними до показників в інших галузях, де найбільш широко використовуються рентабельність активів (ROA), рентабельність власного капіталу (ROE) або співвідношення витрат і доходів. З огляду на важливість посередницької функції банків зазвичай контролюється і чиста відсоткова маржа (NIM).

А. Рентабельність Активів (ROA), являє собою чистий прибуток за рік, поділений на загальну суму активів:

$$ROA = \frac{\text{Чистий Прибуток}}{\text{Середній показник Суми Активів}} \quad (1.1)$$

В. Рентабельність власного капіталу (ROE) являє собою внутрішній показник ефективності акціонерної вартості та ґрунтується на оцінці фінансової віддачі інвестицій акціонерів. Він широко використовується на фінансовому ринку, бо доступний для аналітиків, що можуть розрахувати його спираючись лише на публічну інформацію [8, с. 127]. Однією з переваг є те, що даний показник дозволяє провести порівняння між різними компаніями чи секторами економіки. ROE іноді розкладається на окремі драйвери, це називається аналізом Дюпона, де:

$$(ROE) = \frac{\text{Результат}}{\text{Обіг}} \times \frac{\text{Обіг}}{\text{Загальні Активи}} \times \frac{\text{Загальні Активи}}{\text{Власний капітал}} \quad (1.2)$$

Перший елемент, являє собою маржу чистого прибутку, а останній відповідає коефіцієнту фінансового важеля.

$$(ROE) = \frac{(\text{Чистий прибуток})}{(\text{Середній Загальний Капітал})} \quad (1.3)$$

Традиційна декомпозиція для вимірювання ROE може бути корисною для оцінки роботи банків у стабільних умовах, але даного показника буде недостатньо у нестабільному середовищі. Адже під час глобальної фінансової кризи волатильність ROE повністю залежала від операційної ефективності. Варто враховувати й те, що ROE є короткостроковим показником і має інтерпретуватись як короткий огляд поточного стану банківської установи. Він не враховує довгострокову стратегію або довгострокову шкоду, спричинену кризою. Його слабкі сторони стають ще очевиднішими у періоди стресу, де у середньостроковій перспективі існує невизначеність, щодо прибутковості установи [3, с. 106].

С. Рентабельність витрат і доходів. Даний показник показує здатність установи отримувати прибуток з певного потоку доходів.

$$\text{Рентабельність витрат і доходів} = \frac{(\text{Операційні витрати})}{(\text{Операційні Доходи})} \quad (1.4)$$

Д. Чиста відсоткова маржа (NIM) – це показник здатності генерувати дохід посередницької функції банківських установ.

$$(NIM) = \frac{(\text{Чистий Відсотковий Дохід})}{(\text{Активи (або Відсоткові Активи)})} \quad (1.5)$$

2. Економічні показники ефективності. Дана група показників спрямована на оцінку вкладу банківських установ в отримання акціонерами прибутку шляхом використання їх активів з урахуванням ризику. Варто зауважити, що управління ризиками у банках завжди було справою першорядної важливості задля забезпечення ефективної роботи банків. Ці заходи зосереджені переважно на ефективності як на центральному елементі продуктивності, але зачасту вони містять високий рівень інформаційних вимог. Наприклад, максимізація «прибутку» або «зростання прибутку», а не «економічного прибутку» призводить до ситуації, коли банк може бути прибутковим у «бухгалтерському» значенні, але не вигідним у «економічному» значенні [39, с. 133].

Оскільки ризики можуть призвести до збитків, які можуть призвести до зниження ефективності діяльності, банки стурбовані потенційними несподіваними втратами, що пов'язані з їх діяльністю. Регулятори також стурбовані потенційним впливом банкрутств банків на економіку та, отже, системну стабільність. Адже вони орієнтуються на силу економічної ефективності банків. Банки, які прагнуть максимізувати «економічний прибуток», розподіляють одиниці власного капіталу на види діяльності доти, доки граничний виносний капітал не дорівнюватиме його альтернативній вартості, і, отже, середній прибуток на капітал дорівнюватиме або перевищуватиме його альтернативну вартість [12, с. 324]. Концепція економічного прибутку наразі стає все більш популярною у стратегічних системах прийняття рішень, ціноутворення, оцінки ефективності та стимулювання винагороди банків.

Зауважимо, що економічний капітал визначається як сума ризикового капіталу, який утримується. Економічний капітал, яким володіють банки, діє як буфер підтримки своєї кредитоспроможності, одночасно задовольняючи нормативні вимоги.

Серед економічних показників ефективності можна виділити такі показники:

А. Економічна додана вартість (EVA). Це індикатори, що стосуються загального повернення інвестицій, засновані на концепції «альтернативних витрат».

(EVA) є найпопулярнішим показником, що враховує альтернативні витрати для акціонерів на володіння акціями у банку, вимірюючи, чи генерує компанія економічну норму прибутку, який перевищуватиме вартість інвестованого капіталу, що збільшує ринкову вартість компанії. EVA як параметр вимірювання ефективності визначається як збільшення прибутку з поправкою на ризик у порівнянні з альтернативною вартістю використаного капіталу [40, с. 144]:

$$(EVA) = \text{Дохідність Вкладених Коштів} - (\text{Середньозважена Вартість Капіталу} \times \text{Вкладений Капітал}) - (\text{Середньозважена Вартість Боргу} \times \text{Чистий Борг})$$

В. Risk-Adjusted Return on Capital (RAROC) – це дохідність капіталу з поправкою на ризик, тобто очікуваний результат порівняно з економічним капіталом. Даний показник являє собою оцінку прибутку у відсотках економічного капіталу. Він пов'язаний з базовим рівнем ризику банківської діяльності. Для того щоб банк досяг успіху у своїх операціях, необхідне зваження обмінів між зростанням, прибутковістю та ризиком, з подальшим вжиттям заходів, що спрямовані скоригувати врахований ризик. Розрахунок показника представлений нижче:

$$(RAROC) = \frac{(\text{Чистий Прибуток} - \text{Очікувані Втрати})}{(\text{Економічний Капітал})} \quad (1.6)$$

Як ми бачимо з формули розрахунку показника RAROC: чисельник є чистим доходом, скоригованим з урахуванням очікуваного збитку, що ділиться на економічний капітал, який є найкращою оцінкою банком капіталу, необхідного для покриття непередбачених збитків, до обраного рівня довіри.

Показник RAROC дозволяє банкам розподіляти капітал між окремими бізнес-одинацями відповідно до їх індивідуального бізнес-ризик. Як інструмент оцінки ефективності він привласнює капітал бізнес-одинацям на основі їх очікуваної економічної доданої вартості. RAROC може

порівнюватися з «рівнем перешкод», який є альтернативною вартістю ризику в бізнесі. Ставка бар'єра при цьому має вимірюватися до ринкової ставки, яка відображає очікування акціонерів щодо прибутку від акцій банку з урахуванням ризику [46, с. 104].

Під загальною назвою (RAROC) є багато різних показників та різних типів індикаторів, а саме:

- RORAA (прибутковість активів з урахуванням ризику);
- RAROA (прибутковість активів з урахуванням ризику);
- RORAC (прибутковість капіталу з урахуванням ризику).

Аналіз закордонного досвіду свідчить, що банки використовують RAROC у зворотному напрямку, і замість того, щоб використовувати його на рівні транзакцій, банки використовують його на макрорівні. Це дозволяє припустити, що прийняття ставок перешкод, які відображають внесок кожного бізнесу у вартість капіталу (включаючи вимоги до капіталу банківської установи), сприятиме значному поліпшенню у процесі розподілу капіталу банків, відстеженню ефективності окремих бізнес-напрямків та дозволить оцінити надійність управління ризиками [49].

Але варто зауважити, що економічні показники, такі як RAROC та EVA, не часто використовуються через їх складність правильної оцінки.

3. Ринкові показники ефективності банківської діяльності характеризують те, як ринки капіталу оцінюють діяльність конкретної установи проти її оцінної бухгалтерської чи економічної вартості. Найчастіше використовувані показники включають:

А. Сукупний Дохід Акціонерів (TSR), який відображає співвідношення дивідендів та збільшення вартості акцій у порівнянні з ринковою ціною акцій.

В. Співвідношення ціни до прибутку (P/E), що являє відношення фінансових результатів банківської установи до ціни її акцій.

С. Ціна Балансової вартості (P/B), яка пов'язує ринкову вартість акціонерного капіталу з його балансовою вартістю.

D. Кредитний дефолтний своп (CDS) – це вартість забезпечення незабезпеченої облігації установи протягом певного періоду часу.

І хоча проведений нами аналіз показав, що оцінки ефективності банківської діяльності використовуються різні показники, банківська практика свідчить, що найчастіше використовується ROE.

Також, в банківській діяльності активно використовують різні методи, що враховують відразу декілька показників та за допомогою вагових коефіцієнтів, генеруючи єдиний показник, який характеризує ефективність діяльності банків відразу з позицій декількох критеріїв [3, с. 119].

Для того, щоб менеджментом банку належним чином забезпечувався фінансовий розвиток банку в довгостроковій перспективі, використовують систему ефективного стратегічного управління банком, яка включатиме кілька етапів.

На першому етапі має формуватися інформація про цільові фінансові показники стратегії. Залежно від типу інформації стосовно банку (зовнішньої чи внутрішньої) має проводитись аналіз поточного стану системи управління фінансами та зовнішніх тенденцій, а також проведено оцінку необхідності коригування фінансової стратегії банку. На наступному етапі органи управління фінансами банку, відповідно до результатів аналізу, повинні вирішити, чи ефективно проводиться управління фінансовими ресурсами або потрібне внесення певних змін. Якщо аналіз якості управління показує, що поточна стратегія неефективна, то слід визначити рівні фінансових показників, необхідних для досягнення стратегічних цілей банку. Потім мають бути розроблені заходи щодо досягнення бажаного рівня фінансових показників та оцінено ефективність вжитих заходів. У разі достатнього рівня ефективності, стратегія затверджується та приймається до дії [2, с. 126].

Для того, щоб досягти позитивного розвитку фінансових ресурсів комерційного банку, слід розробляти та застосовувати нову методологію стратегічного менеджменту, яка передбачатиме перехід від старих стандартів

управління фінансовими ресурсами до нових, більш сучасних стандартів, які враховують помилки минулого.

Досліджуючи питання організації системи управління фінансовими ресурсами комерційних банків ми робимо висновок, що даний процес передбачає створення ефективних фінансових відносин між банком та контрагентами за допомогою організації системи управління.

Процес дослідження особливостей організації системи управління фінансовими ресурсами комерційних банків відбувається за двома ключовими напрямками, а саме: контроль співвідношення між певними групами активів/пасивів у встановлених нормативних межах; орієнтація майбутніх балансових показників на довгострокові цілі банку. Інакше кажучи, система управління фінансовими ресурсами в цьому випадку зводиться до зміни поточного балансу банку планований майбутній.

Регулярне проведення аналізу ефективності банківської діяльності важливе для її стабільного функціонування. Адже аналіз покликаний забезпечити розкриття динаміки всіх важливих економічних показників функціонування банків; відповідності політики управління активами та пасивами вимогам стандартів; стану та структури власних коштів банків; ролі залучених коштів у діяльності банків; прибутковості банківських операцій; стану банківських ризиків тощо.

1.3. Проблематика банківської діяльності в працях науковців

У сучасних ринкових умовах проблематика банківської діяльності широко висвітлюється в працях закордонних та вітчизняних дослідників та науковців.

Внаслідок відсутності усталеного поняття «банківська діяльність» для всіх сфер, багатьма дослідниками досліджується його сутність. Наприклад, в юридичній літературі науковцями критикується наведене визначення терміну в ЗУ «Про банки і банківську діяльність» запропоновано таке визначення,

згідно з яким більш повно розкривається зміст досліджуваної категорії. Це можна обґрунтувати тим, що при аналізі нормативного визначення досліджуваного терміну, його зміст фактично зведений тільки до трьох банківських операцій, що можуть повноправно здійснюватися банківськими установами при наявності банківської ліцензії. Проте сутність досліджуваного терміну ж більш широкою, адже:

1) при наданні клієнтам банківських послуг, комерційним банком здійснюється значно більша кількість операцій, що входять до переліку ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність»;;

2) при здійсненні власної діяльності, між комерційним банком і клієнтом реалізуються не тільки приватноправові відносини, вони стають учасниками ширшого кола правовідносин, які виникають під час державного регулювання банківської діяльності й регулюються на основі імперативного методу [42, с. 305].

Дослідник Опря А.Т. відзначає, що з наведеного в Законі України «Про банки і банківську діяльність» визначення можна зробити висновок, що об'єкт банківської діяльності – це грошові цінності, що можуть виконувати функції засобу платежу та нагромадження. Проте в результаті дослідження практичних аспектів банківської діяльності, варто відзначити інші цінності, з якими банк проводить операції та, які також можуть виконувати вищезазначені функції. До них відносяться цінні папери, що мають грошове вираження, і валютні цінності. Тому, при визначенні категорії «банківська діяльність», можна зазначити, що вона являє собою сукупність дій банківської системи стосовно обороту грошей, цінних паперів і валютних цінностей в якості засобів платежу, збереження і як товар [30, с. 44].

Інша вітчизняна дослідниця, Рудевська, В.І., в процесі дослідження сутності досліджуваної категорії зробила висновок про існування плюралізму у трактуванні її сутності в науковому середовищі. Керуючись власними висновками нею було дано власне трактування поняття «банківська діяльність», в якому було враховано її функціональні особливості, за наявності

яких є можливість її чіткої ідентифікації й підкреслення соціального та економічного ефектів від неї.

Виходячи з того, що банківська діяльність є найважливішою умовою функціонування фінансової системи кожної країни, важливе місце приділяється вивченню дослідниками проблем адміністративно-правового регулювання банківської діяльності, включаючи недоліки чинного законодавства, нерегульованість певних юридичних аспектів діяльності банків, здійснення банківського нагляду. Також активно досліджуються закономірності розвитку банківської діяльності на основі факторів, які впливають на процес еволюції банківських систем. Тому значне місце у працях вітчизняних дослідників займає вивчення проблем:

- соціально-економічних функцій кредитних організацій у системі державного управління;
- системи державних органів, які здійснюють регулювання банківської діяльності;
- організаційно-правового статусу НБУ;
- правової природи відносин, що складаються у сфері адміністративно-правового регулювання банківської діяльності;
- особливостей банківської діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання;
- визначення вимог щодо нормативних актів НБУ;
- розкриття методів адміністративно-правового регулювання банківської діяльності;
- визначення механізмів адміністративного регулювання на учасників банківської діяльності та інших проблем [9; 23].

Варто відмітити, що особлива увага приділяється вивченню проблем удосконалення законодавства, що регулює банківську діяльність. Наприклад, Товкун І.М. дослідив сутність банківської системи на основі аналізу головних проблемних питань правового регулювання вітчизняної банківської системи, враховуючи уніфікацію законодавства України із законодавством

Європейського Союзу. Науковець виявив неефективні механізми гарантування банківського права, відзначивши існування потреби в поліпшенні вітчизняного банківського законодавства на основі світового досвіду сфери регулювання діяльності комерційних установ[41, с. 44].

Тлумачення потреби застосовувати державне регулювання банківської діяльності здійснювалося А.О. Селівановим. Дослідник обґрунтував потребу внесення правового порядку, що забезпечував затвердження правового статусу НБУ, його взаємовідносин із Кабінетом Міністрів, комерційними банками й іншими кредитними організаціями. Ним би контролювалися питання порядку їх створення, проведення ними значної кількості банківських та небанківських угод, різноманітних банківських процедур тощо [2].

Поряд з вивченням ролі банківської діяльності в адміністративно-правовому регулюванні, також вивчаються проблеми інтенсивного ведення банківської діяльності та її ефективності в економіці. Розглядаються шляхи підвищення ефективності роботи кредитних організацій, виходячи з необхідності подальшого підвищення рівня конкуренції та ринкової дисципліни у банківському секторі. Ці та інші проблеми знайшли відображення у роботах В.В. Дружиніна, О.І. Копилюк, О.Г. Чирви тощо.

Особлива увага відводиться проблематиці організації банківської діяльності під час залучення до неї іноземних елементів, суб'єктів господарювання, яким належать відокремлені підрозділи або/й материнські компанії за кордоном [37, с. 12].

В процесі дослідження питань ведення банківської діяльності на території ЄС, вітчизняними дослідниками було зроблено висновок про зосередження європейських й міжнародних фінансово-правових норм на питаннях достатності капіталу і ризиків. Згідно з цим до вітчизняного законодавства вважається доцільним розширення наявних категорій ризику, а саме запровадження контрагентного, залишкового, концентраційного, сек'юритизаційного, ринкового, відсоткового, операційного ризиків та ризику ліквідності. При цьому, керуючись нормами ЄС за доцільне вважається

доповнення законодавства України певними вимогами, що стосуються допустимого обсягу фінансових втрат та його інформування, а саме:

1) необхідність повідомлення регулятора зі сторони банку при несенні будь-яких власних фінансових втрат;

2) банківська установа не може зазнавати фінансових втрат пропорційних 25% її регуляторному капіталу;

3) банківська установа не може зазнавати фінансових втрат, що у загальному обсязі перевищують 800% її регуляторного капіталу [38, с.201].

Варто відмітити цілковиту доцільність даних пропозицій, адже вони сприятимуть розширенню вітчизняного банківського законодавства практично перевіреними нормами законодавства ЄС.

Дідківською Д.І. було проаналізоване правове регулювання банківської діяльності в Україні. На основі кейсів позитивного світового досвіду з реалізації вдосконалення банківської справи, дослідниця обґрунтувала можливості, що доцільно використати в удосконаленні вітчизняної банківської справи [10, с. 292].

Загалом під час аналізу питання проблематики банківської діяльності в працях науковців було зроблено висновок, що багатьма дослідниками акцентується увага на соціальній відповідальності та економічній ефективності банківської діяльності. Проте недостатньо розробленими проблемами є виявлення та ідентифікації факторів, що впливають на ефективність банківської діяльності.

Висновки до розділу 1.

Розглянуто економічну сутність банківської діяльності та роль комерційних банків на фінансовому ринку. Банківська діяльність є об'єктивною необхідністю функціонування фінансового ринку. Адже в епоху ринкової економіки, на етапі становлення та розвитку банківської системи, необхідно керуватися положеннями та ідеями законів ринкової економіки з питань організації грошового обігу та регулювання банківської діяльності.

Вона полягає у здійсненні банківських операцій та є важливим елементом фінансових правовідносин.

Досліджено інформаційне забезпечення та система показників аналізу ефективності банківської діяльності. Зважаючи на значну кількість елементів інформаційного забезпечення, їх можна поділити на внутрішні і зовнішні. Щодо показників аналізу ефективності банківської діяльності, наразі їх існує велика кількість. Проте їх можна поділити на три групи, а саме: традиційні та економічні показники ефективності та ринкові показники. Зроблено висновок, що регулярне проведення аналізу ефективності банківської діяльності важливе для її стабільного функціонування.

Досліджено проблематику банківської діяльності в працях науковців. Під час аналізу питання проблематики банківської діяльності в працях науковців було зроблено висновок, що багатьма авторами акцентується увага на соціальній відповідальності та економічній ефективності банківської діяльності. Проте недостатньо розробленими проблемами є виявлення та ідентифікації факторів, що впливають на ефективність банківської діяльності.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЗАГРОЗ ТА МАКРОФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК»)

2.1. Вітчизняна практика управління фінансовими ресурсами банківських установ (на прикладі АТ «Райффайзен Банк»)

АТ «Райффайзен Банк» є дочірнім банком «Райффайзен Банк Інтернаціональ АГ», внутрішній ринок якого охоплює територію Центральної та Східної Європи. На сучасному етапі комерційний банк АТ «Райффайзен Банк» є важливим представником банківського ринку та одним із найбільших вітчизняних банків.

Місія банку полягає у допомозі клієнтам знайти правильне фінансове рішення з паралельним наданням зручного обслуговування та корисних сервісів. Банк має стабільну клієнтську базу, яка має постійну тенденцію до збільшення як завдяки юридичним, так і фізичним особам [31].

Стратегічним завданням АТ «Райффайзен Банк» є розвиток сучасного ринку банківських послуг, насамперед – в сегменті споживчого кредитування.

Основним активом Банку є довіра клієнтів та їхня готовність до довгострокової співпраці. Побудова довгострокових та взаємовигідних відносин із клієнтами є запорукою успішної роботи банку та визначає базові засади клієнтської політики установи [31]:

- 1) Оперативність та висока якість обслуговування;
- 2) Гнучкий підхід до обслуговування клієнтів у повній відповідності до їх індивідуальних інтересів, запитів та можливостей.

Установою пропонуються такі послуги: грошові перекази, депозити, фінансування населення, іпотечне та авто кредитування, міжнародні перекази, платіжні картки, касові послуги та інкасація, обмін іноземних валют, операцій

з цінними паперами та дорогоцінними металами, фінансування підприємств малого та середнього бізнесу, корпоративне кредитування і консалтингові послуги, операції на міжнародних ринках і багато іншого. Банком здійснюється споживче, комерційне й інвестиційне кредитування. Також, АТ «Райффайзен Банк» здійснює функції агента стосовно цільового розміщення коштів державного бюджету, кредитних ресурсів інших банківських установ або корпорацій.

Банк прагне виявляти проблеми на ранніх стадіях та докладає всіх зусиль для взаємовигідного вирішення проблем із заборгованістю у клієнтів. Послуги банку щодо надання коштів фізичним особам та залучення коштів фізичних осіб носять головним чином грошовий та комерційний характер.

Кредитні процедури Банку включають в себе наступне:

1. Розмежування повноважень з розгляду проєктів між структурними підрозділами Банку;
2. Класифікацію кредитів за галузями економіки, цілями проєктів, термінами дії, видами кредиту, об'єктами кредитування;
3. Порядок подачі заявки на кредит;
4. Порядок розгляду заявки на кредит;
5. Порядок затвердження/відхилення проєктів;
6. Порядок узгодження кредитної документації;
7. Відповідальність працівників при проведенні експертизи, підготовки документів та видачі кредитів;
8. Порядок формування кредитного дос'є позичальника;
9. Порядок видачі кредиту;
10. Порядок пролонгації кредиту;
11. Порядок зміни ставки винагороди (інтересу);
12. Моніторинг кредиту.

Для більш детального ознайомлення з результатами комерційної діяльності даної кредитної установи варто оцінити основні показники її господарської діяльності у табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Аналіз діяльності АТ «Райффайзен Банк» за 2020-2022 рр.

Показник	2020	2021	2022	Зміна (+,-) 2021 р. до 2020 р.		Зміна (+,-) 2022 р. до 2021 р.	
				Абсолютна, тис. грн.	Відносна, %	Абсолютна, тис. грн.	Відносна, %
1	2	3	4	5	6	7	8
Чистий процентний дохід	7 300 781	8 195 008	12 806 605	894 227	12,24%	4 611 597	56,27%
Чистий комісійний дохід (витрати)	2 616 781	2 671 486	2 154 579	54 705	2,09%	(516 907)	(19,35%)
Інші доходи	64 905	969 245	3 480 336	904 340	13,93%	2 511 091	259,08%
Інші витрати	(4 956 240)	(5 968 337)	(6 970 040)	(1 012 097)	20,42	(1 001 703)	16,78%
Прибуток (збиток) до оподаткування	5 032 967	5 946 963	2 014 279	913 996	18,16%	(3 932 684)	(66,13%)
Прибуток (збиток)	4 112 760	4 873 339	1 572 798	760 579	18,49%	(3 300 541)	(67,73%)

Джерело: складено автором на основі фінансової звітності АТ «Райффайзен Банк»

Як видно з табл. 2.1 за досліджуваний період показник чистого процентного доходу щорічно зростає. І якщо за період 2020-2021 рр. показник зростання становив 12,24%, то за 2021-2022 рр. вже 56,27%. Щодо показника чистого комісійного доходу, то у 2021 р. він показав зростання на 2,09%, але у 2022 р. відбувся спад даного показника на 19,35%. Проте інші доходи значно зростали за досліджуваний період. Показник інших витрат також щорічно збільшувався, що є негативною тенденцією.

Аналіз прибутку до оподаткування відображає зростання даного показника у 2021 р. на 18,16%, але у 2022 р. відбувся значний його спад і він зменшився на 66,13%. Загальний прибуток установи, після зростання на 18,49% у 2021 р., знизився в 67,73% у 2022 р., що відображає значні негативні тенденції в діяльності АТ «Райффайзен Банк».

Проведемо більш докладний аналіз діяльності АТ «Райффайзен Банк» за останні 5 років на рис. 2.1.

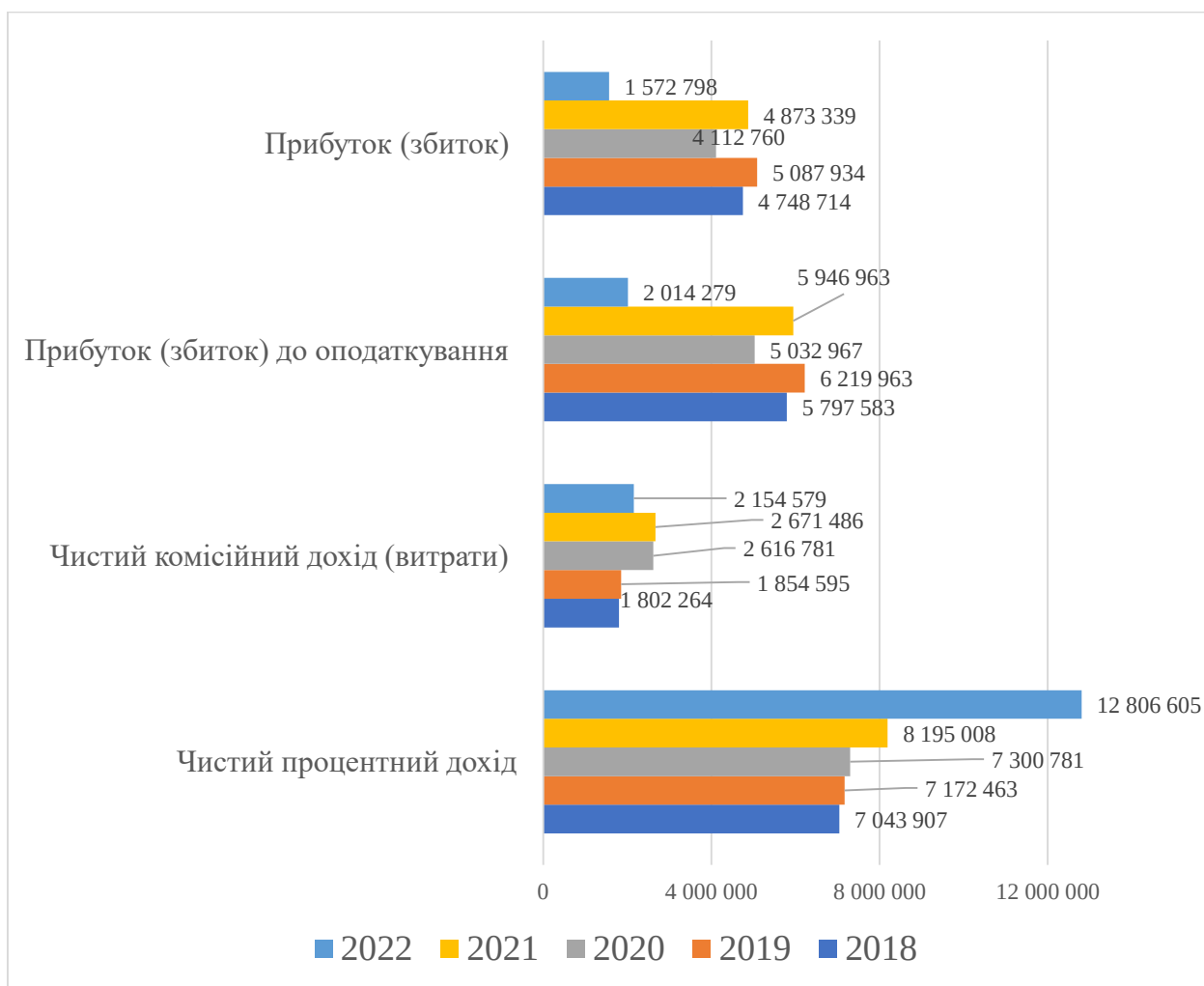

Рисунок 2.1 – Аналіз діяльності АТ «Райффайзен Банк» за 2018-2022 рр.

Джерело: складено автором на основі фінансової звітності АТ «Райффайзен Банк»

Як видно з рис. 2.1 чистий процентний дохід установи щороку збільшувався. Але прибуток до оподаткування у 2022 р. критично знизився у порівнянні з усіма попередніми роками. Навіть у 2020 р. під час кризи, викликаною пандемією не було такого спаду прибутку, як під час початку повномасштабного воєнного вторгнення.

У зв'язку з погіршенням економічної ситуації в країні банком реалізовано такі заходи;

- 1) посилено вимоги до умов надання та порядку прийняття рішень про надання та порядок прийняття рішень щодо надання кредитів/кредитних карток;

- 2) припинено кредитування мікробізнесу та малого бізнесу в іноземній валюті;
- 3) запроваджено обмеження на кредитування підприємств найбільш ризикових галузей.

Управління активами та пасивами в АТ «Райффайзен Банк» являє собою єдиний скоординований процес управління всім балансом банку, а не його окремими частинами. Отриманий прибуток є результатом проведеної АТ «Райффайзен Банк» політики щодо активних і пасивних операцій, принципів, покладеними в її основу.

Основними принципами проведення активних операцій є:

- розумний консерватизм, заснований на оптимальному поєднанні ліквідності та прибутковості;
- обачність, що припускає вивчення перспектив розвитку ринку, своєчасну ініціалізацію ризиків та вжиття заходів щодо їх мінімізації;
- ретельний аналіз доцільності проведення операцій;
- використання сучасних технологій.

Перераховані принципи, сформульовані в рамках поставлених цілей і завдань, які банком завдань, визначає призначення кожного виду операцій, здійснюваних банком.

Управління активними операціями комерційного банку полягає у встановленні балансу в АТ «Райффайзен Банк» між залученням (формуванням джерел) та можливістю розміщення фінансових ресурсів з урахуванням їхньої структури.

Ресурси банку відбиваються у пасивах балансу. У пасиві балансу комерційного банку відображаються джерела власних та залучених коштів. Це пояснюється тим, що від обсягу та структури пасивів більшою мірою залежить те, на яких умовах, у яких формах та напрямках будуть використано банківські ресурси. Іншими словами, обсяг та структура пасивних операцій формують обсяг та структуру активних операцій.

Нами було проаналізовано динаміку загальних обсягів активів та пасивів АТ «Райффайзен Банк» у 2018-2022 рр. (рис. 2.2).

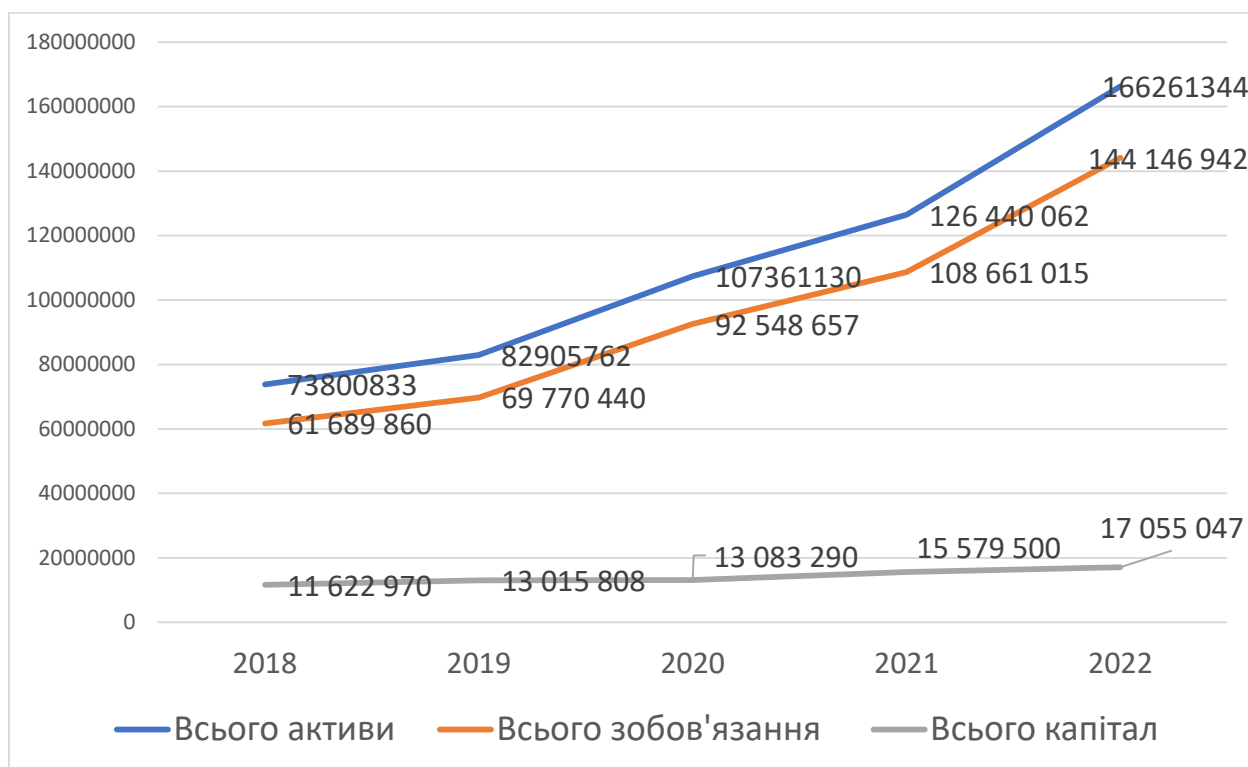

Рисунок 2.2 – Динаміка загальних обсягів активів та пасивів АТ «Райффайзен Банк» у 2018-2022 рр.

Джерело: складено автором на основі фінансової звітності АТ «Райффайзен Банк»

З рисунка 2.2 бачимо, що банк щорічно збільшував усі показники своєї діяльності. Як видно у 2022 р. активи досліджуваного комерційного банку склали 166 261 344 тис. грн.

На рис. 2.3 нами проаналізовано структуру активів АТ «Райффайзен Банк» за 2022 р. З діаграми можемо зробити висновок, що найбільша частка в структурі активів належить показнику кредити та аванси клієнтам (37%), наступним за обсягом в структурі активів є кредити та аванси банкам (24%) та грошові кошти та їх еквіваленти (19%).

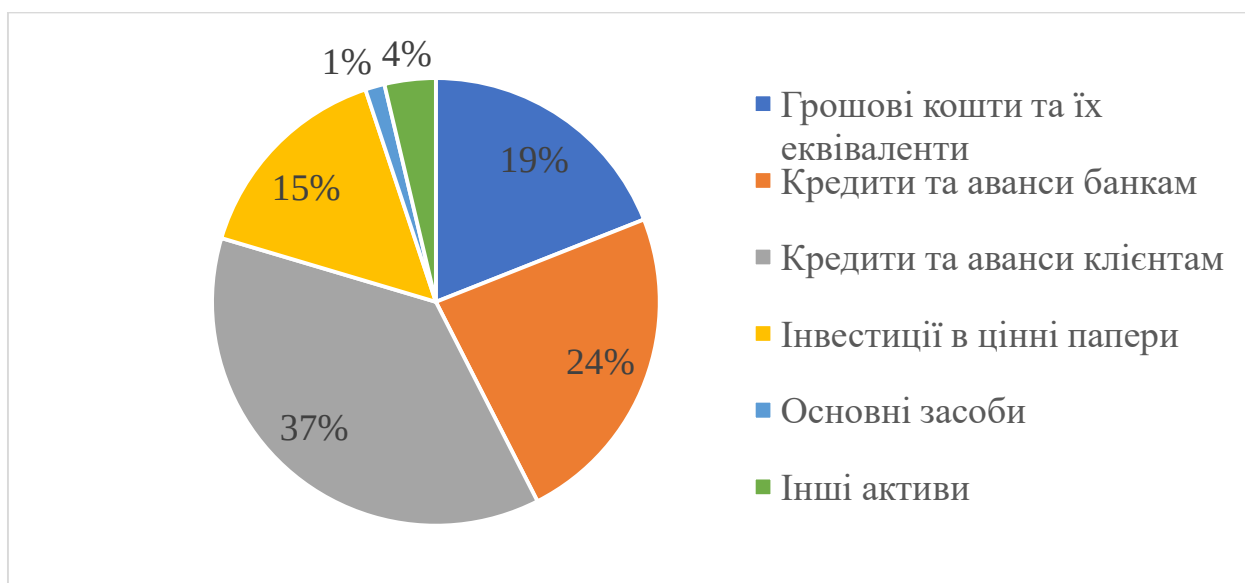

Рисунок 2.3 – Структура активів АТ «Райффайзен Банк» за 2022 р.

Джерело: складено автором на основі фінансової звітності АТ «Райффайзен Банк»

Використання залученого капіталу АТ «Райффайзен Банк» дозволяє розширити масштаб бізнесу, і навіть забезпечити ефективне використання власного капіталу. Слід зазначити, що зобов'язання банку зазвичай поділяють на позиковий та залучений капітал. У такому разі під позиковим капіталом мається на увазі частина зобов'язань банку, сформована за рахунок міжбанківських кредитів, а також кредитів НБУ та випущених боргових зобов'язань. Характерною рисою позикового капіталу є його запозичення для певних цілей і певний термін, тоді як залучений капітал може бути затребуваний будь-якої миті.

Керівництво АТ «Райффайзен Банк» використовує цінові та нецінові методи для залучення коштів для формування бази депозитних ресурсів. Водночас з урахуванням місця банку на ринку, його загальної стратегії та типу депозитної політики перевага надається тій чи іншій групі методів. Зауважимо, що у вітчизняній практиці спостерігається тенденція, за якою можна стверджувати, що використання цінових методів управління залученням коштів притаманне більшості великих банків. Банки із невеликими активами поряд із залученням цін також звертають увагу на нецінові методи залучення депозитних ресурсів.

Відобразимо структуру фінансових ресурсів АТ «Райффайзен Банк» за 2018-2022 рр. у табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – Структура фінансових ресурсів АТ «Райффайзен Банк» у 2018-2022 рр., тис. грн.

Рік	Власний капітал		Зобов'язання		Всього капітал і зобов'язання	
	Обсяг, тис. грн.	Частка, %	Обсяг, тис. грн.	Частка, %	Обсяг, тис. грн.	Частка, %
1	2	3	4	5	6	7
2018	11 622 970	15,9	61 689 860	84,1	73 312 830	100%
2019	13 015 808	15,7	69 770 440	84,3	82 786 248	100%
2020	13 083 290	12,4	92 548 657	87,6	105 631 947	100%
2021	15 579 500	12,6	108 661 015	87,4	124 240 515	100%
2022	17 055 047	10,6	144 146 942	89,4	161 201 989	100%

Джерело: складено автором на основі фінансової звітності АТ «Райффайзен Банк»

Як видно з табл. 2.2 за досліджуваний період в структурі фінансових ресурсів АТ «Райффайзен Банк» щорічно збільшувався обсяг зобов'язань. Адже з 2018 р. по 2022 р. сума зобов'язань зросла з 61 689 860 тис. грн до 144 146 942 тис. грн. Власний капітал зростає, але зменшувалася його частка у загальному обсязі.

Наочно відобразимо специфіку ресурсної бази комерційного банку АТ «Райффайзен Банк» за 2018-2022 рр., на рис. 2.4.

Отже, що специфіка ресурсної бази комерційного банку АТ «Райффайзен Банк» у тому, що її основну частку становлять залучені кошти. У зв'язку з цим потрібний поглиблений аналіз зобов'язань банку. Серед залучених коштів в структурі депозитного портфеля переважають депозити фізичних осіб.

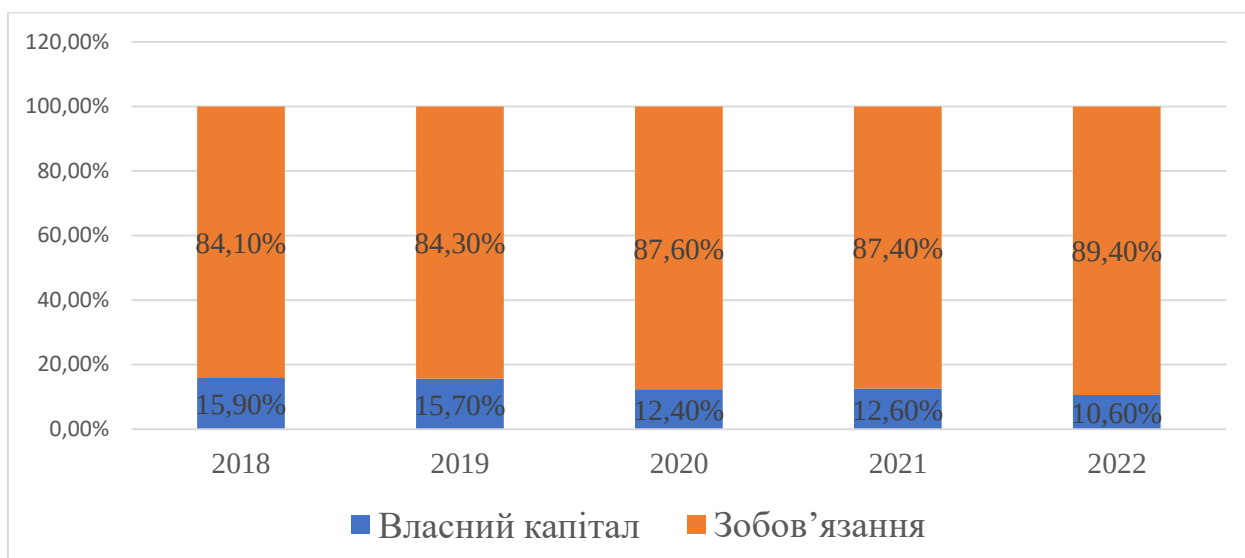

Рисунок 2.4 – Специфіка ресурсної бази комерційного банку АТ «Райффайзен Банк» за 2018-2022 рр.

Джерело: складено автором на основі фінансової звітності АТ «Райффайзен Банк»

Залучені кошти банк розподіляє на кредити, інвестиції, лізингові операції, цінні папери. Депозитна політика банку ґрунтується на гнучкій системі відсоткових ставок, термінів, обліку потреб як юридичних, так і фізичних осіб із різних соціальних та вікових категорій.

Структуру депозитного портфеля АТ «Райффайзен Банк» за 2018-2022 рр. відображено на рис. 2.5.

Бачимо, що у депозитному портфелі АТ «Райффайзен Банк» превалюють депозити фізичних осіб, які складають понад 90% від загальної кількості. Проте фінансова установа за розглянутий період залучала й юридичних осіб, адже депозити даної категорії мають тенденцію до зростання, хоча й не стійкого.

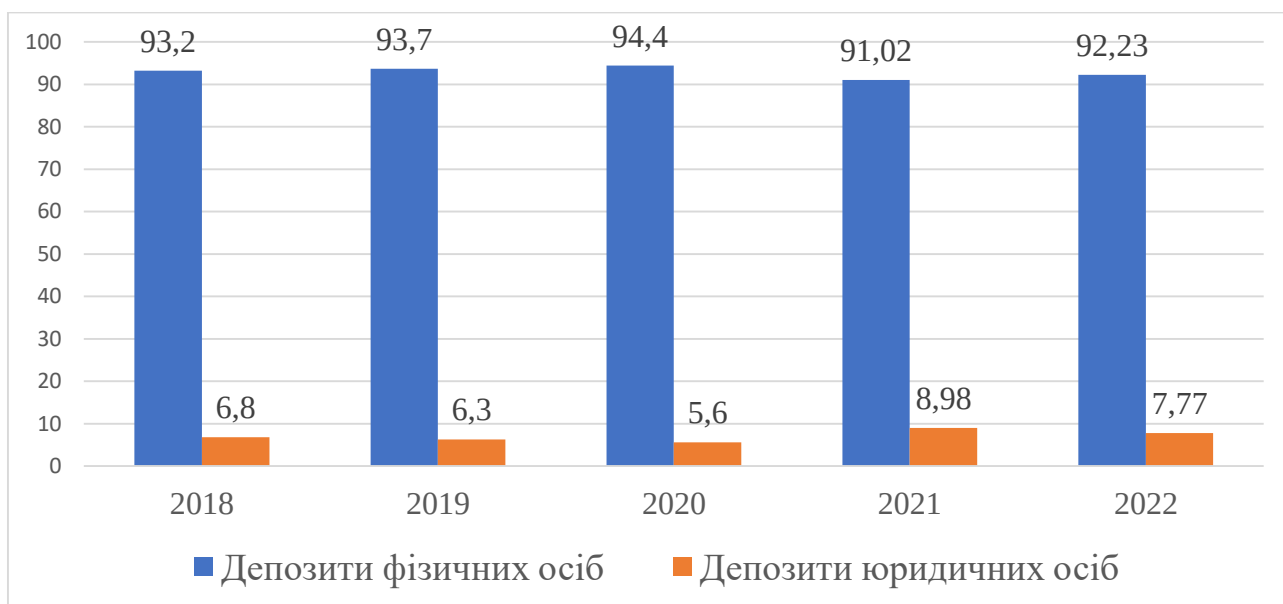

Рисунок 2.5 – Структура депозитного портфеля АТ «Райффайзен Банк» за 2018-2022 рр.

Джерело: складено автором на основі фінансової звітності АТ «Райффайзен Банк»

Отже, можемо зробити висновок про успішне управління фінансовими ресурсами в АТ «Райффайзен Банк». Адже на протязі розглянуто періоду його ресурсна база показувала додатний приріст. Банк розширює свою клієнтську базу, змінює свою депозитну політику та орієнтується залучення вкладів фізичних осіб. Але внаслідок початку повномасштабного воєнного вторгнення армії РФ на територію нашої країни, показники фінансової діяльності АТ «Райффайзен Банк» значно знизилися, що свідчать про значний вплив негативних тенденцій в економіці країни.

2.2. Причини та наслідки негативних тенденцій в діяльності комерційних банків України: оцінка сучасного стану

Сучасні умови розвитку українського банківського сектора ускладнені умовами військового стану, внаслідок чого склалася нестабільна економічна ситуація. У таблиці 2.3 відобразимо кількість діючих банків в період з 2018 по 2023 рр.

Таблиця 2.3 – Кількість діючих банків в період з 2018 по 2023 рр.

Показник	Роки					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Кількість зареєстрованих банків	82	77	75	73	67	63
з них кількість банків з іноземним капіталом	38	37	35	33	30	28
зокрема, кількість банків зі стовідсотковим іноземним капіталом	18	23	23	23	22	20

Джерело: складено на основі [16]

Як ми бачимо з табл. 2.3 з 2018 р. щорічно зменшувала кількість банків.

Початок повномасштабної війни призвів до безпрецедентного падіння економіки України. Втрати ВВП наприкінці 2022 р. становили 25,5% у порівнянні з минулорічними показниками [6].

Відбулося значне зростання інфляційного тиску. При чому інфляція є вкрай неоднорідною за групами товарів та регіонами. Основними причинами зростання інфляції у 2022 р. до 18% є порушення ланцюгів постачання внаслідок війни, зруйновані виробничі й складські потужності, підвищені виробничі витрати, зокрема через удорожчання енергоносіїв.

Наразі спостерігається рекордний дефіцит бюджету. Часткове покриття було здійснено після прямого викупу НБУ ОВДП у Міністерства фінансів. Це тимчасовий підхід, що передбачив подальшу мінімізацію обсягів монетизації дефіциту бюджету НБУ і заміщення ринковими залученнями. Але найбільшою мірою він залежить від масштабної фінансової допомоги країн-партнерів.

Кредитні установи в перші місяці почали визнання кредитних збитків і відображення впливу негативних подій на якість портфеля. До цих умов було віднесено втрату прибутків, руйнування активів й заставного майна, зниження платоспроможності позичальників.

Навіть попри першочергове навантаження на банківську систему, коли українці в перший місяць війни масово знімали усі депозити, вкладення та заощадження, вже у березні ситуація почала стабілізуватися, а кошти на

банківських рахунках зросли на 9%. В червні вже функціонувало 85% банківських відділень.

Вже у II кварталі було відзначено адаптацію банківського сектору до умов роботи під час військового стану. Важливу роль в даній адаптації належить підтримці комерційних банків НБУ. Зріс гривневий кредитний портфель, що відбулося завдяки кредитування державними банками при підтримці державних програм. Попит на позики зі сторони клієнтів знизився. Але рівень ліквідності знаходився на високому рівні. Тенденція повернення гривневих вкладів від українців продовжувалася, тому обсяг коштів клієнтів зріс. Також, його зростання відбулося завдяки вкладам бізнесу в іноземній валюті.

Попри те що в процесі формування резервів відбулося значне зростання збитків у банківському секторі, підсумки II кварталу 2022 р. відзначили його операційно прибутковим. Але суттєві відрахування в резерви під очікувані внаслідок війни втрати зумовили збитки у банківському секторі у розмірі 4,5 млрд грн у II кварталі, 4,6 млрд грн – з початку року. Кількість збиткових за квартал банків становила 24 установи [27].

Активи банків у цілому зросли при нерівномірній динаміці кредитного портфеля. Зростання чистих активів за II квартал відбулося на 3.3%, що наблизило їх показники до довоєнного рівня. Зростання чистих гривневих корпоративних кредитів за цей самий період відбулося на 5.3%, при одночасному зниженні валютних. Їх кількість знизилася на 7.2% у доларовому еквіваленті. Зросло корпоративне гривнєве кредитування, показник якого зріс на 30% за квартал. Проте дане зростання відбулося тільки у державних банках.

Зменшилась кількість чистого роздрібного кредитного портфеля, показники якого у II кварталі знизились на 11.1%. Така тенденція спричинена зменшенням обсягів кредитування і зростанням фінансових резервів. Також, варто відмітити, що наразі населення бере позики лише на власні поточні потреби. Тоді, як кредитування іпотечного сегменту та авто кредитування майже зупинене.

Розпочався процес визнання кредитними установами непрацюючих кредитів корпоративного сегмента. У роздрібному ж сегменті відбувається зростання рівня покриття працюючого портфеля резервами. Можна зробити висновок, що почалося зростання обсягу непрацюючих кредитів вперше за тривалий час. Саме у II кварталі їх рівень зріс на 2.6 в. п. до 29.7%.

Кошти клієнтів становлять головне джерело стабільного фондування банків. Тому, відбулося зростання обсягу гривневих коштів фізичних осіб на 6.4% за квартал, в основному за рахунок коштів на вимогу. В іноземній валюті в доларовому еквіваленті даний показник зменшився на 3.5%. Збільшився показник коштів суб'єктів господарювання на 4.3% у гривні та на 14.4% в іноземній валюті за квартал. Загальна кількість коштів клієнтів у банківському фондуванні за квартал зросла та перевищила 88% [1].

Формуванню резервів сприяло те, що різні напрями бізнесу доповнювали один одного, це робить загальну структуру менш вразливою і додає стабільності. Внаслідок зростання приросту коштів фізичних осіб і зменшенню кількості кредитів банки мали можливість вкладати кошти у великі програми кредитування корпоративних клієнтів або середнього бізнесу. А при зміні ситуації, кредитні установи могли брати фондування з інших джерел і вкладати їх у кредитування фізичних осіб.

У червні 2022 р. було відзначено зростання ставок за гривневими депозитами населення й бізнесу. Стрімко зросли тримісячні депозити населення. Внаслідок суттєвого зростання кредитного ризику зросла вартість гривневих позик суб'єктам господарювання [прибуток]. У вересні 2022 р. було зафіксовано, що платоспроможними банками було отримано 7.4 млрд грн чистого прибутку у порівнянні з 51.4 млрд грн прибутку за відповідний період минулого року [27].

Далі відбувалося поступове відновлення попиту на банківські послуги, але його показники у порівнянні з показниками минулого року, залишалися низькими. В наслідок чого фіксувалося обмеження комісійних доходів банківських установ. Це підтверджується показниками рентабельності

капіталу сектору. Адже у порівнянні з 2021 р. роком вона впала з 32,1% до 4,3% на початку осені 2022 р. Падіння в значній мірі було зумовлене зростанням відрахувань у резерви під понесені та очікувані збитки внаслідок воєнної агресії.

Ще на початку 2022 р. банками було сформовано резерви в обсязі 99 млрд грн, з них із березня по вересень було витрачено 93,3 млрд грн. Значно знизилися і темпи зростання чистого процентного доходу. Адже у вересні вони становили 26%, у порівнянні в січні даний показник складав 35%. Основною причиною є скорочення процентних доходів у роздрібному сегменті [34].

Зауважимо, що в перші місяці на початку повномасштабного вторгнення певними банками практикувалося тимчасове зниження ставок за споживчими кредитами.

Скорочення чистого комісійного доходу у 2022 р. відбулося на 16% р/р, у порівнянні за 2021 р даний показник зріс на 28% р/р.

Показник операційного результату кредитних установ залишався позитивним на протязі усього 2022 р. Відбулося зростання чистого операційного прибутку до відрахувань у резерви на 78% р/р.

Загалом за рік активи банків збільшились на 17,9%. Це пов'язано із збільшенням обсягів використання депозитних сертифікатів НБУ й коштів на рахунках в інших банках. Варто враховувати, що основне зростання пов'язано із додатковою емісією гривні, що активно проводилась в перші місяці війни з метою покриття ключових оборонних та соціальних витрат. Дане рішення не призвело до гіперінфляції завдяки тому, що надлишок грошових коштів залишився у вітчизняній банківській системі, не вийшовши за її межі [18].

Загалом у 2022 р. з 67 платоспроможних банків 44 установи були прибутковими та отримали чистий прибуток у розмірі 25.6 млрд грн, 23 – збитковими, зі збитком 18.2 млрд грн [1]. Це спричинило підвищення рівня конкуренції серед кредитних організацій за кошти населення та підприємств [32].

У II кварталі 2023 р. відбулося подальше зростання обсягу чистих активів платоспроможних банків на 5.6% у порівнянні з 2022 р. Першочергово комерційними установами здійснювалося нарощення обсягів депозитних сертифікатів НБУ.

Процес визнання фінансовими установами кредитних втрат внаслідок військових дій призупинився. Загальна вага непрацюючих кредитів у II кварталі показала мінімальне зростання на 0.1 в. п. до 38.9%, з лютого 2022 року – на 12.4 в. п. Щодо частки непрацюючих кредитів фізичним особам, було відзначено її зниження на 2.0 в. п., вперше з початку воєнного стану. Це зниження пов'язане в першу чергу зі списанням непрацюючих кредитів. Водночас за кредитами бізнесу вона зросла на 0.4 в. п. [28]

Можна прийти до висновку, що хоч війна і спричинила дуже серйозну кризу в економіці нашої країни, ситуація у банківському секторі кардинально інша, в порівнянні з попередніми, менш серйозними економічними кризами. Банківський сектор залишився операційно ефективним, хоч паралельне зростання резервування зумовило збільшення збитків банків. Причиною цього стали заходи проведені НБУ.

2.3. Ризики та ефективність функціонування банківського сектору в забезпеченні фінансової стійкості держави

Концепція управління ризиками відображає підхід банку до управління ризиками та спрямована на створення всеосяжної системи моніторингу, управління та звітності, що дозволяє своєчасно та ефективно виявляти ризики, керувати та здійснювати нагляд за ними. Ця структура також спрямована на створення систем та процедур для активного зменшення пов'язаних з цим ризиків та оптимізації ресурсів не лише для захисту банку, а й для забезпечення віддачі, що порівнюється з прийнятими профілями ризиків. Управління системою здійснюється на основі різних стратегій та заходів щодо

управління ризиками, які періодично оновлюються для керівництва та ради банку.

Управління фінансовими ресурсами в умовах війни змусило переглянути банками можливі ризики. Карта ризиків фінансового сектору 2022 р. у порівнянні з 2021 р. відображена на рис. 2.6.

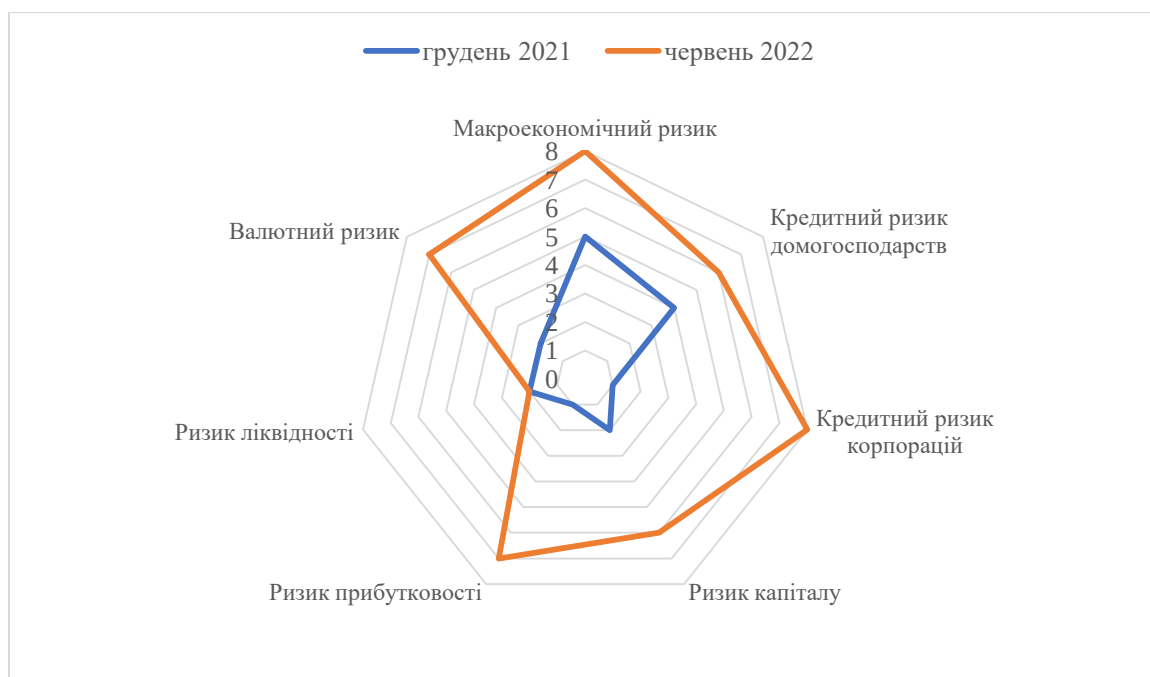

Рисунок 2.6 – Карта ризиків фінансового сектору
Джерело: [20]

Як видно з рис. 2.6 у 2022 р. відбулося зростання макроекономічного ризику. Причиною цього стала криза економіки, що почалася внаслідок різкого спаду виробництва, рекордного зростання дефіциту бюджету, зростання тиску на валютному ринку.

Ключовим був і залишається кредитний ризик, а можливість його реалізації є найбільшою загрозою для банківського сектору. Він являє собою ризик втрат, які виявляються через те, що позичальники не повертають кредити та відсотки за ними. Для реалізації цілеспрямованого та ефективного управління ризиками необхідні значні організаційні зусилля, витрати часу й інших ресурсів. Щоб мінімізувати кредитні ризики, комерційні банки повинні використовували методи управління ними, а також здійснювати моніторинг

кредитних ризиків. Загальноприйнятими методами управління кредитним ризиком є (рис. 2.7):

Рисунок 2.7 – Методи управління кредитним ризиком

Джерело: складено автором

Розглянемо подані методи управління кредитним ризиком:

1. Уникнення ризику – найпростіший метод, він полягає у повній відмові від участі у ризикових операціях чи реалізації операцій із незначним рівнем ризику.

2. Лімітування ризику – процес визначення максимальних значень за виданими кредитами, витратами на кредитний процес та організацію кредитування. Цей метод зазвичай використовується комерційним банком під час видачі кредитного продукту.

3. Диверсифікація – даний процес оснований на розподілі фінансових ресурсів між різними об'єктами, які пов'язані один з одним. Цей метод є одним з найпопулярніших і найменш витратних в управлінні кредитним ризиком у комерційних банках. Цей метод дозволяє вибірково зменшувати несприятливі результати у процесі кредитування.

4. Розподіл ризиків – це механізм зниження кредитного ризику, коли для його зниження використовується часткова його передача різним партнерам.

5. Страхування ризику – один із найбільш популярних та значущих методів управління кредитним ризиком. Особливість цього процесу полягає в тому, що страхувальник готовий заплатити та зменшити частково свої фінансові ресурси для зниження ризику за певними операціями до нуля.

Для оцінки максимального рівня втрат від кредитного ризику, який може бути покритий з поточного запасу капіталу фінансових установ, НБУ було проведено реверсивне стрес-тестування. За отриманими результатами було виявлено, що ТОП-20 банків країни втратять близько 25% кредитного портфеля, проте збережуть основний капітал додатним та залишаться операційно прибутковими [17].

Доходи домогосподарств у 2022 р. різко впали, що стало причиною збільшення частки прострочених кредитів. Для обмеження даного ризику необхідне було здійснення помірного боргового навантаження.

Кредитний ризик зріс і для підприємств, адже зросли очікувані кредитні збитки. Також, відбулося помірне зростання ризику капіталу. Наразі нормативи достатності капіталу суттєво перевищують мінімальні вимоги. Проте було прогнозоване значне посилення даного ризику на протязі 2023 р., внаслідок реалізації кредитного ризику.

У 2022 р. відбулося зростання ризику прибутковості, внаслідок значних відрахувань до резервів за кредитними збитками та зниження комісійного доходу із-за скорочення попиту на банківські послуги. Не відбулося лише зміни у ризику ліквідності, адже фінансовими установами зберігається значний запас високоякісних ліквідних активів.

Із-за значних дисбалансів на валютному ринку відбулося зростання і валютного ризику. Обмеження даного ризику відбувається за допомогою тимчасової фіксації валютного курсу, рекордно помірної доларизації банківських балансів.

Зауважимо, що першими і найбільш важливими кроками із загальної частини широкого спектру заходів, що були застосовані НБУ з метою підтримання фінансових установ та позичальників стали [16]:

1. Обмеження транскордонного руху капіталу і фіксація валютного курсу. Регулятором була заборонена купівля валюти і проведення транскордонних платежів (виняток – потреби критичного імпорту). Довгий час регулятор отримував офіційний обмінний курс гривні до долара на рівні 24

лютого. Але обмеження на встановлення курсу на готівковому ринку були зняті.

2. Розширення доступу до рефінансування. З першого дня повномасштабного вторгнення кредитні установи могли отримати доступ до бланкового рефінансування терміном на 1 рік й розміром до 30% коштів населення. Такі умови рефінансування були дійсними поки не знизився ризик ліквідності. Після цього банкам була відкрита можливість отримання беззаставного кредиту в ситуації відпливу 5% і більше коштів фізичних осіб від довоєнних обсягів.

Підходи стосовно оцінювання ОВДП в якості застави за рефінансуванням були переглянуті. Приймання цінних паперів здійснювалося за справедливою вартістю, при відсутності коригуючих коефіцієнтів. Але вартість не має бути вищою за номінал.

3. НБУ було прийнято рішення не застосовувати заходи впливу, якщо кредитні установи будуть порушувати пруденційні нормативи, ліміти відкритої валютної позиції і строки подання статистичної звітності, якщо їх виникнення спричинене внаслідок військової агресії. Розраховується, що після того, як війна завершиться банківські установи будуть мати достатню кількість часу, щоб привести свою діяльність відповідно до регуляторних вимог.

4. Введено заборону на розподіл капіталу, зокрема виплату дивідендів.

5. Запровадження тимчасового повного гарантування вкладів фізичних осіб.

6. Відтермінування впровадження або повна зупинка дії низки регуляторних вимог. Відбулася відмова регулятора стосовно планів, згідно яких мала відбутися активація буферів капіталу, підвищення ваги ризику за ОВДП в іноземній валюті і мінімального значення NSFR до 100%, що були попередньо затверджені. Також, відбулося тимчасове послаблення вимог стосовно управління проблемними активами, призупинено вимоги до

регулярності вдосконалення планів відновлення, переоцінки і перевірки застав.

7. Проведено формалізацію «кредитних канікул» для позичальників. Даний захід поширюється на термін дії воєнного стану і 30 днів після його припинення. Оснований на законодавчій забороні для банків нарахування неустойок, пені або підвищення ставок за позиками. Пом'якшено підходи для оцінювання кредитного ризику для позик, що були реструктуризовані через військову агресію РФ.

8. Відбулося спрощення низки вимог до операційної діяльності. Кредитні установи отримали дозвіл використовувати хмарні сервіси ЄС, США або Канади, з метою збереження даних від знищення під час воєнних дій. Була спрощена низка вимог до ідентифікації клієнтів, а суми лімітів при спрощених процедурах віддаленої верифікації підвищені з 40 тис. грн на місяць до 400 тис. грн. На час воєнного положення відмінено виїзні перевірки з фінансового моніторингу.

Зауважимо, що багато із цих заходів приймалися і під час кризи, викликаной пандемією COVID-19. Набутий досвід допоміг швидко зреагувати, а пропорційна загроза зробила дії регулятора більш рішучими.

У таблиці 2.4 узагальнимо заходи, що були здійснено НБУ у відповідь на початок повномасштабного вторгнення. Прийняття цих заходів на перших тижнях вторгнення РФ на територію нашої країни допомогло нейтралізувати паніку та підтримати стабільність у банківській системі.

Таблиця 2.4 – Заходи, що були здійснено НБУ у відповідь на початок повномасштабного вторгнення

Вид заходів	Особливості
Монетарні	Облікова ставка тимчасово не переглядалася (до червня). Запроваджено річне бланкове рефінансування. Скасовано коригуючі коефіцієнти для ОВДП, що є заставою за рефінансуванням

Продовження табл. 2.4

Регуляторні та операційні	Не застосовуються заходи впливу за порушення нормативів, зокрема достатності капіталу та ліквідності. Заборона на виплату дивідендів Скасування оцінки стійкості банків, у т. ч. стрес-тестування. Відтерміновано запровадження буферів капіталу. Відтерміновано підвищення NSFR з 90% до 100%. Відтерміновано подання фінансових звітів, деякої статистичної звітності. Відтерміновано переоцінку та перевірку застав. Призупинено регулярне оновлення планів відновлення. Тимчасове скасування тарифів на послуги BankID НБУ. Дозвіл на використання хмарних послуг банками. Тимчасове розширення спрощеної верифікації, зупинка виїзних перевірок із фінансового моніторингу.
Валютні	Фіксація валютного курсу. Обмеження на купівлю валюти, транскордонні валютні операції. Обмеження на зняття коштів з валютних рахунків Створено можливість обміну готівкової гривні за кордоном.
Адресовані клієнтам	Заборона нарахування неустойок, пені та підвищення ставки за позиками. Сприяння реструктуризації позик. Скасування на два місяці, а потім зниження комісії інтерчейндж НПС “Простір” порівняно з довоєнним рівнем.

Джерело: [20]

Навіть попри численні кібератаки, що супроводжували перші місяці війни, розглянуті заходи, прийняті НБУ дозволили безперебійно працювати банківським відділенням з перших днів війни, не враховуючи ті регіони, де це було небезпечним для працівників та клієнтів. Це свідчить про ретельну підготовку комерційними банками до можливості настання повномасштабної війни. Як у НБУ був план забезпечення безперервної роботи, так і комерційні банки розробляли плани в яких передбачалися стабільні електронні платежі, достатня кількість готівки та заходи, для переконання населення у надійному захисті їх вкладів.

В кінці липня 2022 р. НБУ було знижено вагу ризику за незабезпеченими споживчими кредитами з 150% до 100%. За допомогою даного макропруденційного інструменту було досягнуто позитивних контрциклічних

результатів. Їх підвищення на початку війни запобігло накопиченню надмірних ризиків та надмірному послабленню кредитних стандартів банками. Зараз же фінансові установи можуть використовувати накопичені запаси капіталу під споживчі кредити, покриваючи кредитні втрати.

За підтримки НБУ було вжито заходів, що сприяли забезпеченню кас банків готівковою іноземною валютою. З 7 вересня 2022 р. для розв'язання питань з тимчасовою нестачею готівкової іноземної валюти в касах окремих банків регулятором за необхідності здійснюються операції з обміну безготівкової валюти банків на готівкову валюту для підкріплення кас банківських установ. При цьому дані операції не надають впливу на обсяг міжнародних резервів країни. Регулятор також рекомендував, щоб кредитні установи збільшили обсяги завезення готівкової валюти, для унеможливлення повторення даних труднощів [1].

Починаючи з 21 жовтня поточного року, фізичні особи отримали можливість купувати долари США за офіційним курсом НБУ з можливістю подальшого розміщення їх на строковому депозиті у банках. Також, клієнти мають можливість обов'язкового зворотного продажу купленої валюти після закінчення строку депозиту за офіційним курсом на день проведення зворотної операції. Ці дії сприятимуть отриманню можливості додаткової альтернативи вкладення коштів у готівкову іноземну валюту для населення. Відбудеться зменшення попиту на неї, стабілізація очікувань та зниженню тиску на курс у готівковому сегменті валютного ринку.

Для банків – це можливість нівелювати власні валютні ризики при купівлі доларів США в НБУ на суму проведення таких депозитних операцій за офіційним курсом. Застосування цього інструменту було обґрунтоване подальшим об'єднанням частини структурного профіциту ліквідності в банківській системі. Це мало збільшити конкуренцію серед кредитних установ за депозити в національній валюті, стимулюючи підвищення відсоткових ставок за гривневими вкладами та сприяти поліпшенню монетарної трансмісії. При цьому було виключено наявність негативного впливу на міжнародні

резерви, бо даним інструментом передбачався зворотний продаж іноземної валюти.

Зростання втрат від реалізації кредитного ризику очікувалося в 2023 р. Тому, НБУ спонукав банки проводити своєчасне оцінювання кредитних збитків своєчасно, для повного відображення впливу дестабілізаційних подій на якість активів і за можливості проводити виважені реструктуризації, що мали стимулювати нормалізацію боргового навантаження позичальників й підвищувати стійкість банківського сектору. Після стабілізації макроумов НБУ проведе оцінювання якості активів, з метою встановлення необхідного рівню капіталу установ і визначення достатнього строку, що необхідний для відновлення.

Навіть зараз, попри масовані ракетні удари по території України, банківська система країни працює безперебійно. Функціонування безготівкових розрахунків, системи електронних платежів (СЕП) НБУ, міжнародних карткових платіжних систем, НПС «ПРОСТІР», системи BankID НБУ відбувається у звичному режимі [28].

Отже, банківський сектор залишався операційно прибутковим під час війни, що свідчить про орієнтацію бізнес-моделей банківських установ на отримання прибутку при врахуванні виваженого підходу до ризиків. Банки змогли здійснювати ефективну діяльність, диверсифікувати власні портфелі, з одночасною орієнтацією на процентні, ринкові, кредитні та операційні ризики. Варто наголосити і на збереженні довіри вкладників, що є гарним показником функціонування банківської системи в умовах воєнного стану.

Всі наступні кроки НБУ вирішив робити в залежності від актуальних економічних процесів й перебігу бойових дій. Тому, однією з головних рекомендацій НБУ для банків наприкінці 2022 р. стало зосередження на відновленні кредитування та підтримці власних бізнес-моделей із врахуванням можливості довгої тривалості війни.

На протязі 2023 р. НБУ запланувало провести оцінювання стійкості банків. Його результати допоможуть визначити терміни, необхідні для

відновлення банківського капіталу. Також запланована розробка графіку зняття тимчасових регуляторних послаблень.

Зниження облікової ставки НБУ наприкінці липня 2023 р. започаткувало цикл пом'якшення монетарної політики. Це сприятиме зниженню ринкових відсоткових ставок. Проте банки зберегли високу чисту процентну маржу, тож ризики прибутковості для них є помірними [28].

У січні 2023 р. НБУ було розпочато комплексну роботу над новою Стратегією, покликаною забезпечити макрофінансову стабільність в Україні. Даний довгостроковий план було названо «Фінансова фортеця України». В його основі лежить досягнення п'яти стратегічних цілей, що дозволять забезпечити цінову та фінансову стабільність в Україні. Було здійснено фокусування на основних викликах: супротиві агресору та подальшому відновленні країни. Для нівелювання першого виклику розроблено короткострокові заходи, що сприятимуть забезпеченню стабільності й не дозволятимуть погіршуватись макрофінансовій стабільності. Дані заходи реалізуватимуться за допомогою інструментів контролю над інфляцією та курсом національної валюти, підтримання банківської системи тощо. Щодо фокусування на відновленні, НБУ було розроблено середньострокові заходи, що дозволять запустити перетворення на яких ґрунтуватиметься повоєнна економіка. Ці заходи охоплюють зниження бюрократичних бар'єрів, підвищення прозорості, забезпечення конкурентного середовища та залучення інвестицій [26].

Отже, вітчизняна банківська система відзначається стійкістю, ліквідністю та залишається операційно прибутковою. Це відбулося завдяки багатоплановим заходам, що були розгорнуті НБУ після початку повномасштабного вторгнення вдалося забезпечити стійкість банківського сектору. Багато в чому застосовані заходи НБУ для забезпечення стійкості банківського сектору були ґрунтовані на досвіді зробленому після подолання минулих криз в економіці.

Висновки до розділу 2.

Проаналізовано вітчизняну практику управління фінансовими ресурсами банківських установ АТ «Райффайзен Банк». Зроблено висновок про успішне управління фінансовими ресурсами в АТ «Райффайзен Банк». Адже на протязі розглянуто періоду його ресурсна база показувала додатний приріст. Банк розширює свою клієнтську базу, змінює свою депозитну політику та орієнтується залучення вкладів фізичних осіб. Але внаслідок початку повномасштабного воєнного вторгнення армії РФ на територію нашої країни, показники фінансової діяльності АТ «Райффайзен Банк» значно знизилися, що свідчать про значний вплив негативних тенденцій в економіці країни.

Обґрунтовано причини та наслідки негативних тенденцій в діяльності комерційних банків України. Зроблено висновок, що хоч війна і спричинила дуже серйозну кризу в економіці нашої країни, ситуація у банківському секторі кардинально інша, в порівнянні з попередніми, менш серйозними економічними кризами. Банківський сектор залишився операційно ефективним, хоч паралельне зростання резервування зумовило збільшення збитків банків. Причиною цього стали заходи проведені НБУ.

Виявлено ризики та ефективність функціонування банківського сектору в забезпеченні фінансової стійкості держави. Зроблено висновок, вітчизняна банківська система відзначається стійкістю, ліквідністю та залишається операційно прибутковою. Це відбулося завдяки багатоплановим заходам, що були розгорнуті НБУ після початку повномасштабного вторгнення вдалося забезпечити стійкість банківського сектору. Багато в чому застосовані заходи НБУ для забезпечення стійкості банківського сектору були ґрунтовані на досвіді зробленому після подолання минулих криз в економіці.

РОЗДІЛ 3

ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТІЙКОСТІ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

3.1. Світовий досвід ведення банківської діяльності в кризові часи та доцільність його використання в Україні

Згідно із досвідом ведення банківської діяльності у різних країнах, банківські кризи відображають складний процес пристосування банківського сектора до макроекономічних умов, що змінюються. Порівняно з іншими фінансовими кризами (валютною та борговою), банківські кризи є найдорожчими для країни з погляду загальних втрат обсягу виробництва. Оскільки валютна криза призводить до падіння ВВП на 4%, тоді як витрати банківських криз становлять 6-7% ВВП.

Сьогодні важко назвати країну, яка не переживала тією чи іншою мірою кризові ситуації у банківській системі. Тому, існує класифікація, за якою банківські кризи розрізняють за рівнем ураження економіки. Так, при кризі, що діє на мікроекономічному рівні, може відбуватися банкрутство кількох банків. Однак це не призводить до великомасштабного економічного спаду. Прикладом такої кризи може бути банківська криза в Швеції в 1990-1993 рр. Тоді, криза ліквідності змусила Центральний банк Швеції вкласти у банківську систему значні кошти. Однак ця криза не призвела до дестабілізації економіки країни.

Вважається, що до мікроекономічних причин банківської кризи насамперед належить низька якість банківського менеджменту. Сюди можна віднести недосконалу структуру управління, при якій відсутні чіткі принципи нагляду та відповідальності, слабкий досвід фахівців чи недосконалість менеджменту при високій плинності кадрів. Структура заохочення співробітників, що веде до здійснення ризикованих дій також може призвести до виникнення проблем всередині банку [24].

Наслідки банківської кризи, що діє на макроекономічному рівні є більш руйнівними. Яскравим прикладом може стати досвід Чилі (1981–1984 рр.), коли банківська криза викликала спад у 13% ВВП у 1982-1983 рр. При цьому більшість банків були націоналізовані. Макроекономічна нестабільність за кризи «чилійського типу» не призвела до повномасштабної бюджетно-фінансової дестабілізації, що потягнула б за собою високу інфляцію, демонетизацію економіки, що характерно для повномасштабної банківської кризи.

Найбільш небезпечним видом банківської кризи є прихована, або латентна криза, коли значна частина банків є неспроможною, але продовжує функціонувати. Також, одним із проявів банківської кризи є банківська паніка. Це також називають «набігом на банки». Під ним мається на увазі ситуація, коли велика кількість клієнтів банку забирає свої депозити через побоювання щодо втрати ним платоспроможності.

Центральні банки відіграють ключову роль у підтримці банківської діяльності під час криз шляхом втручання в монетарну політику. Для підтримки фінансової стабільності застосовуються коригування процентних ставок, кількісне пом'якшення та інші заходи.

Згідно зі світовим досвідом саме виявлення кризових ситуацій, оцінка ефективності регуляторних інтервенцій, у тому числі дій центробанків, спрямованих на зміни нормативів достатності капіталу та ліквідності, надають регуляторам додатковий час для розробки нових чи зміни існуючих превентивних заходів. Щоб уникнути або для мінімізувати руйнівні наслідки подальших банківських криз, багато країн посилювали фінансові умови за допомогою механізмів банківського регулювання. Оскільки саме слабе регулювання та нагляд за банківською діяльністю є фактором, що призводить до кризи. Тому країни, які значно постраждали від глобальної фінансової кризи у 2008 р., мали більш слабку систему банківського регулювання та нагляду порівняно з тими, які краще впоралися із ситуацією під час кризових турбулентностей.

Також, менш глибокою криза 2008 р. була у країнах з високими нормативами достатності капіталу банків та нижчою ставленням виданих кредитів до депозитів, що акумулюються у банківській системі.

У 2020 р. пандемія COVID-19 послужила не лише спусковим. гачком» реалізації кризового потенціалу, але й виступила потужним автономним фактором різкого погіршення глобальної макроекономічної ситуації. Вплив пандемії на деяких суб'єктів банківського сектора залежав від їх конкретних показників і індивідуальних особливостей. Також економічна структура держави мала значну роль у визначенні масштабів впливу пандемії. Дослідники виділили закономірність в тому, що в 125 країнах великі банки були більш схильні до кредитного ризику [50]. Вплив також надавали система регулювання, інституційне середовище та державні заходи. При цьому виявлено, що великі банки Центральної та Східної Європи краще зберігали свою рентабельність, у тому числі завдяки перевагам економії. Банки, які працюють у країнах поза ЄС і не зареєстровані на фондових біржах, мали більшу здатність залишатися прибутковими у разі різкого погіршення якості кредитного портфеля [53].

У разі фінансової кризи необхідний комплексний підхід до вимірювання фінансової стійкості. Адже фінансова стійкість комерційного банку – це динамічна категорія, що відображає здатність банку до сталого розвитку, в тому числі до виконання фінансових зобов'язань, яка залежить від широкого комплексу факторів.

Згідно світового досвіду в кризові часи банки мають здійснювати посилений моніторинг корпоративних позичальників з урахуванням специфіки кризи. Для цього на першому етапі розробляється два-три сценарії розвитку кризи, потім здійснюється сегментація кредитного портфелю по індустріях і розподіл їх за ступенем негативного впливу. Такий підхід допомагає:

- визначити сегменти економіки, які найбільш вразливі та ті, які, навпаки, почали зростати в умовах кризи;

- вибрати найбільших позичальників, що увійшли до найбільш вразливих для подальшого проведення індивідуального аналізу (спрощеного стрес-тестування фінансових показників при врахуванні макроекономічних, галузевих та індивідуальних шоків).

Аналіз стійкості бізнесу позичальників необхідно проводити як централізовано, силами банків, так і місцево разом із позичальниками, силами менеджерів і кредитних аналітиків. Така перевірка повинна включати:

- аналіз постачальників (наскільки постачальники компаній вразливі до кризи);
- аналіз покупців (наскільки покупці чутливі до кризи);
- аналіз антикризових планів позичальника;
- аналіз шансів позичальника отримати державну підтримку.

На наступному етапі варто розподілити позичальників по категоріям з подальшим вибором індивідуальної стратегії співпраці. Стосовно роздрібних клієнтів, то, як і у випадку з корпоративними клієнтами. Банківським установам варто здійснити їх сегментування, результаті якого буде здійснено ранжування сегментів по ступеню негативного впливу. Особлива увага має бути приділена джерелу доходу позичальника. На наступному етапі визначається стратегія для подальшої роботи з різними групами позичальників або потреба зупинки кредитування для сегментів із найбільшим рівнем ризику.

Наступний крок є побудова стратегії роботи із простроченою заборгованістю. Для цього потрібно оцінити внутрішні ресурси банку та за необхідності посилити їх або використовувати аутсорсинг. Також необхідно продумати сценарій реструктуризації

Крім того, банки можуть підвищувати середній очікуваний рівень дефолту, на який зараз налаштовані їхні моделі (наприклад, зміни калібрування).

Згідно зі світовим досвідом в процесі аналізу прибутковості (рентабельності) банківської діяльності під час кризи корисним є застосування методики RAROC (risk-adjusted return on capital). Дана методика передбачає

розрахунок рентабельність капіталу з поправкою на ризик. При цьому розраховується відношення прибутковості із поправкою на ризик до економічного капіталу [52].

Банками здійснюється активне посилення кредитної політики. З останніх тенденцій широкого розповсюдження набули здобутки цифровізації та різноманітних онлайн-платформ. Значного поширення для посилення кредитної політики набули альтернативні джерела даних. Іноземні банки все частіше використовують альтернативні джерела даних, крім традиційної інформації від кредитних бюро. Це включає аналіз даних із соціальних мереж, комунальних платежів та інших нетрадиційних показників для оцінки кредитоспроможності фізичної особи чи підприємства. Використання альтернативних даних допомагає приймати більш комплексні та всеосяжні кредитні рішення.

Закордонними банками здійснюється тісна співпраця з фінтех-компаніями, що наразі є світовим трендом. Це ґрунтується на тому, що фінтех-компанії часто пропонують інноваційні технології та можливості аналізу даних, які доповнюють традиційні банківські процеси. Партнерство може підвищити ефективність кредитних оцінок, автоматизувати процеси та покращити управління ризиками.

Деякі країни запровадили схеми кредитних гарантій для зменшення ризиків для кредиторів, особливо при наданні кредитів малим і середнім підприємствам (МСП). Ці схеми забезпечують певний рівень страхування банків від можливого дефолту, заохочуючи їх надавати кредити ризикованішим сегментам ринку. Інші запровадили макропруденційні норми, спрямовані на загальну стабільність фінансової системи. Ці правила спрямовані на запобігання системним ризикам і забезпечення того, щоб банки підтримували достатній запас капіталу, щоб протистояти економічним спадам, тим самим підвищуючи стійкість кредитних портфелів.

Банки часто демонструють свою відданість підтримці клієнтів і фінансовій доступності під час криз. Програми лояльності – це невід'ємний

засіб утримання та залучення клієнтів у кризових умовах. Для проведення програм лояльності необхідно здійснювати оцінку сукупної життєвої цінності клієнта, відповідно до якої розробляти нові продукти та програми. В умовах дефіциту фінансових ресурсів та неможливості застосування активних прийомів залучення клієнтів фінансова стабільність банку стає ще більш залежною саме від кадрового ресурсу та кадрової стратегії банку. Оптимізація банку та скорочення персоналу – це далеко не найефективніший і раціональний метод скорочення витрат. Банку під час кризи необхідно зберегти досвідчений та висококваліфікований персонал, забезпечивши гідні умови праці.

Також часто застосовуються ініціативи, як мораторій на кредити, реструктуризація боргу та фінансове консультування. Це демонструє підхід, орієнтований на клієнта. Докази цих заходів посилюють суспільну роль банків за межами їхніх традиційних фінансових функцій.

Внаслідок пожвавлення на товарних ринках у 2021 р. відбулося прискорення інфляції. Внаслідок чого відбулися потрясіння у банківському секторі США та ЄС у березні 2023 року. Тоді банківська криза в США, Швейцарії та деяких інших країнах Європи поставила фінансових регуляторів перед важким вибором: або посилити боротьбу з інфляцією (підвищення ставок відсотка), або повторити кількісне пом'якшення. Наразі маса фінансових установ намагається закрити розриви у прибутковості довгострокових активів та джерел коштів, які швидко збільшуються.

Зауважимо, що згідно зі світовим досвідом фінансова політика банку у післякризовий період має бути спрямована на збільшення обсягу фінансових ресурсів банку за мінімізації його витрат та підтримання необхідних рівнів прибутковості та ліквідності. Коли відбувається стабілізація економічного становища в державі, фінансова політика банку має бути спрямована на покращення якості фінансових ресурсів, зростання прибутковості діяльності банку з урахуванням усіх видів ризиків.

Отже, для успішного виходу з кризи комерційному банку необхідно координувати всі стратегії, проводити постійний моніторинг змін та адаптувати стратегії відповідно до них. Для створення антикризової стратегії, а також її коригування вкрай важливими є система ризику менеджменту і система внутрішнього контролю, причому не тільки на мікрорівні. Важливим є адекватне інституційне середовище на макрорівні, включаючи банківський нагляд та регулювання. Найбільш доцільними для використання в Україні вважаємо є моніторинг позичальників, застосування орієнтованого на клієнтів підходу та посилення кредитної політики в цілому.

3.2. Перспективи та напрями розвитку банківської діяльності в забезпеченні стійкості фінансової системи України

У поточних умовах підвищення ризиків ведення банківської діяльності, вітчизняні кредитні установи мають приймати заходи, що спрямовані на підвищення їх фінансової стійкості та покращення якості кредитних портфелів, що в свою чергу забезпечуватиме стійкість фінансової системи України.

Шляхами вдосконалення кредитної політики вітчизняних банків можуть стати:

- 1) здійснення перегляду та скорочення банківських витрат з метою компенсації зростання ризиків;
- 2) реалізація поступового доформування резервів на можливі втрати з реструктурованих позичок;
- 3) розвиток форм реструктуризації кредитів позичальників:
 - об'єднання різних видів кредитів одного позичальника в єдиний пул, що дозволить зменшити суму щомісячного кредитного платежу, а також збільшити термін кредитування;
 - надання повторних кредитних канікул з умовою відстрочення платежу позичальникам, які мають потенціал до погашення заборгованостей.

4) посилення процесу видачі нових кредитів: підвищення вимог до фінансового стану позичальників та ін.

Найбільшу ефективність запропоновані заходи можуть принести у зниженні ризикованості кредитної політики у малих та середніх банках, обмеживши їх збитки.

Оскільки, в умовах воєнного стану підвищилась ризикованість, що в свою чергу може призвести до зниження суми високоліквідних та ліквідних активів у структурі. Для поліпшення ліквідності вітчизняних банків в умовах економічної кризи можуть бути запропоновані:

1) контроль та узгодження менеджерами з управління активними операціями власної роботи стосовно управління ліквідністю з роботою всіх відділів банку, які відповідають за використання коштів;

2) прогнозування менеджерами з управління ліквідністю дій користувачів кредитів і інших вкладників банку, яке дозволить керуючим робити дії у разі нестачі чи надлишку ліквідних коштів;

3) формування менеджерами з управління ліквідністю розуміння цінностей та цілей управління ліквідними засобами. Нині ліквідність банку відійшла на другорядний план, оскільки банк повинен мати можливість надавати різні позики, тому перед керуючими ліквідністю стоїть мета знайти необхідні кошти для забезпечення кредитів;

4) аналіз потреб банку в засобах та рішеннях про їх розміщення, щоб уникнути їх нестачі або надлишку. Надлишок ліквідних коштів веде до втрати банком заробітку, тоді як їх недолік має бути терміново усунений, щоб уникнути втрат доходів. Кожен банк зобов'язаний самостійно гарантувати свою власну ліквідність, для цього потрібне проведення ретельнішої перевірки платоспроможності клієнтів.

Банки мають здійснювати постійний перегляд та вдосконалення системи стратегічних лімітів як інструмента підвищення ліквідності активів. Стратегічні ліміти, на нашу думку, необхідно встановлювати, виходячи з запланованого рівня ризику тих чи інших видів операцій.

Зауважимо, що стратегічні ліміти – це невід'ємна частина стратегії розвитку банку та стратегічних альтернатив, передбачених у ній. Ліміти дозволяють відповісти на питання про достатність коштів у банку для того, щоб покрити ризики у разі реалізації ним тієї чи іншої стратегічної альтернативи. Адже у разі нестачі власних коштів банкам необхідно або обрати менш ризиковий шлях розвитку, або здійснити підвищення власного капіталу. Інакше стратегія банку буде незбалансованою.

Балансування банку між потенційними ризиками будь-якої стратегічної альтернативи та наявними у банку коштами покриття ризиків є ключовим у діяльності банку. Цей процес виявляється у оцінці економічного капіталу та зіставленні його з виділеним ризик-капіталом. Для того, щоб ця процедура була реалізована, ризики банку мають бути ідентифіковані та структуровані. А також має бути створена система лімітів, що відповідає ризикам кожної окремої кредитної установи.

В основі структурування ризиків має бути покладено кілька ознак. Ключовими є ліміти прийняття окремих видів ризиків (кредитного, ринкових, операційних) для банку загалом та його різних бізнес-напрямків (корпоративного, роздрібного, інвестиційного бізнесів), які можуть бути деталізовані у розрізі окремих продуктів чи фінансових інструментів.

У процесі формування стратегічних лімітів необхідно провести:

- 1) Аналіз історичних даних про ризики та факторів ризиків банку та оцінку VAR (вартості під ризиком) факторів ризику, позицій під ризиком та економічного капіталу (потреби у покритті ризиків) звітного періоду;
- 2) Планування структури операцій кредитної установи відповідно до затвердженого стратегічного сценарію розвитку та оцінки потреби в капіталі для напрямів діяльності та продуктів;
- 3) Виділення та розподіл ризик-капіталу для покриття ризиків стратегії;
- 4) Зіставлення та врегулювання потреби в капіталі (економічному капіталі) та наявного покриття (ризик-капіталу) для аналізованого сценарію розвитку.

Банки у своїй діяльності повинні послідовно впроваджувати та вдосконалювати методи й процеси управління ризиками враховуючи кризові умови, як на інтегрованому рівні, так і на рівні окремих видів ризику.

Обмеження ризику та контроль очікуваних втрат внаслідок дефолту позичальника повинно здійснюватися за допомогою системи лімітів, що мають бути скориговані для кожної лінії бізнесу, з врахуванням сучасних тенденцій. Обсяг ліміту визначатиметься рівнем ризику позичальника, що розраховуватиметься з урахуванням оцінки фінансового стану позичальника та інших показників, таких як: зовнішній вплив, якість управління, оцінка ділової репутації тощо.

Основним інструментом зниження кредитного ризику є забезпечення. Обсяг прийнятого забезпечення залежить від відображення позичальника/угоди та фіксується в умовах кредитних продуктів. Як один із підходів до хеджування кредитних ризиків вітчизняні банки мають застосовувати заставну політику, яка націлена на підвищення якості забезпечення кредитного ризику. Якість застави має визначатися ймовірністю отримання коштів у розмірі передбачуваної заставної вартості за її реалізації.

Вітчизняним кредитним установам потрібно вдосконалювати моделювання комплексної оцінки кредитного ризику, що дозволить здійснювати стрес-тестування і сценарний аналіз. Це дозволить скоригувати ключові показники, що розраховуються з метою формування резервів під очікувані кредитні збитки на основі внутрішніх рейтингів позичальників, а саме:

- можливість дефолту позичальника (Probability of Default - PD);
- рівень втрат при дефолті (Loss Given Default - LGD);
- величина кредитної вимоги, що схильна до ризику дефолту (Exposure at Default – EAD).

Під час проведення стрес-тестування варто враховувати динаміку поточних макроекономічних факторів, що підвищить ефективність процесу.

Також важливо здійснювати оптимізацію оцінки даних кредитів шляхом перегляду на щомісячній основі фінансового стану позичальників та прогнозу дефолтів. Для цього варто щомісяця складати звіт, що міститиме у собі інформацію про всі реструктуровані позички банку, про їх структуру та концентрацію в розрізі галузей, типів позичальників, про оцінку ризиків та прогноз дефолту кредитів. У звіті пропонується відзначати частку заборгованостей за очікуваними дефолтними кредитами у структурі сукупного кредитного портфеля, а також зіставляти цю величину з обсягом капіталу.

Пропонується здійснювати стрес-тестування на основі отриманих прогнозів: оцінку потенційного впливу на фінансову стійкість кредитної організації прогнозованих дефолтних кредитів, включаючи прогноз можливих збитків та витрат на донарахування резервів по позикам. Дані звіти дозволять відстежувати динаміку реструктурованих позичок, що, в свою чергу, дозволить оптимізувати управління ними. Сформовані звіти можуть консолідуватися регулятором з метою оцінки ризиків у всьому банківському секторі.

В умовах продовження повномасштабної війни на території нашої країни кредитним установам варто посилити моніторинг позичальників, що включатиме в себе цілий комплекс різних заходів із запобігання та обмеження кредитних ризиків. Наприклад, для корпоративних позичальників рекомендується запровадити наступний комплекс заходів:

Крок 1. Розробка кількох сценаріїв різних ступенів складності подальшого розвитку економічної ситуації внаслідок поглиблення економічної кризи.

Крок 2. Сегментація кредитного портфеля в розрізі галузей та ранжування за ступенем негативного впливу економічної кризи. Для цього варто:

- визначити найбільш вразливих і стійких до економічної кризи сегментів позичальників;

– здійснити аналіз найбільших позичальників із найбільш уразливих до поглиблення економічної кризи сегментів позичальників.

Крок 3. Стрес-тестування та аналіз стійкості діяльності найбільших позичальників із найбільш уразливих сегментів. У даний крок мають увійти такі заходи:

- спрощене стрес-тестування фінансових показників позичальників з урахуванням макроекономічних, галузевих та індивідуальних шоків.

- зіставлення отриманих фінансових показників з обсягом потенційно проблемної заборгованості та оцінка спроможності позичальника виконати її у разі погіршення економічної ситуації;

- аналіз стійкості сегмента діяльності позичальників: аналіз ланцюжка поставок (оцінка вразливості постачальників) та покупців (оцінка вразливості покупців, можливість отримання втраченої виручки), аналіз антикризових планів позичальників.

Крок 4. Визначення стратегії роботи з позичальниками, наприклад:

- за позиками позичальникам з прийнятним рівнем ризику, що дозволяє витримати всі варіанти сценаріїв, – збільшення лімітів та надання нових позичок;

- за позиками позичальникам, стійким до економічної кризи і здатним витримати додаткове боргове навантаження, – надання фінансової підтримки (кредити на оборотний капітал, реструктуризація та кредитні канікули).

Для роздрібних позичальників рекомендується запровадити наступний комплекс заходів:

1. Сегментація кредитного портфеля в розрізі джерела доходів позичальників та ранжування за ступенем негативного впливу економічної кризи.

2. Розробка стратегії роботи з позичальниками відповідно до сегментів (наприклад, обмежити чи повністю призупинити видачу кредитів позичальникам із найбільш нестабільним доходом).

3. Визначення стратегії роботи з простроченою заборгованістю, наприклад:

- за позиками позичальникам, які мають потенціал до погашення, – надання різноманітних пільг (реструктуризація, кредитні канікули).

- за позиками позичальникам, які мають значні труднощі та неможливість їх погашення, – поступове дорезервування та моніторинг фінансового стану.

Може бути рекомендоване проведення GAP-аналізу у поєднанні із системою оперативного відстеження платіжної позиції, що є методом стратегічного аналізу. Аналіз проводиться для об'єктивної оцінки ліквідності банку та виключення розривів між строками повернення позичок та виконанням зобов'язань банку. Це сприяє вивільненню банком коштів, зарезервованих під можливі ризики, а також прогнозування таких ситуацій, коли буде необхідний резерв.

Аналіз дозволяє визначити надлишок чи нестачу коштів на відповідних термінах. З отриманих результатів відбувається коригування планованої ліквідності з урахуванням коефіцієнтів ліквідності, встановлених НБУ і навіть внутрішніх лімітів ліквідності. Маючи уявлення про поточну структуру активів за термінами запитання, керівництво може покращити якість прийнятих стратегічних рішень щодо розвитку бізнесу в кризових умовах.

Для цього в структуру збору інформації та забезпечення процесу визначення кредитної політики додається ряд звітів, що сприятимуть оперативному реагуванню на зміни в факторах (табл. 3.1).

В залежності від політики та інструментів її реалізації вітчизняні банки можуть впровадити ряд ключових індикаторів, що спрямовані для відстеження критичних значень та вказуватимуть на потребу у внесенні змін в певній частині кредитної політики. Їх використання має бути підкріплене впровадженням спеціального програмного забезпечення (наприклад SAS «Pro Analyzer»), що призначене для контролю звітності, знаходження критичних

відхилень від нормативів, визначенню їх та подальшій рекомендації можливих шляхи їх коригування.

Таблиця 3.1 – Рекомендована система звітності щодо визначення кредитної політики вітчизняних банкам в кризових умовах

Сутність звіту	Періодичність подання	Напрямок подання
Звіти, що подаються відділеннями банку		
Оцінка фінансового стану позичальника юридичної особи	Щоквартально	Кредитний комітет
Оцінка фінансового стану позичальника фізичної особи	Щоквартально	Кредитний комітет
Результати опитування існуючих клієнтів	Щомісячно	Відділ маркетингу
Аналіз ринку регіону	Щоквартально	Сектор ринкового аналізу
Результати роботи з партнерами	Щотижня	Відділ маркетингу
Клієнтопоток відділення та його джерела	Щоденно	Відділ маркетингу
Звіти, що подаються відділом маркетингу банку		
Аналіз впізнаваності бренду	Щомісячно	Департамент з розробки кредитної політики
Аналіз продуктової лінійки банків-конкурентів	Щомісячно	
Аналіз діяльності конкурентів	Щомісячно	
Зведений звіт з опитування клієнтів	Щомісячно	
Звіти, що подаються сектором ринкового аналізу банку		
Повний аналіз макросередовища	Щомісячно	Правління банку
Дослідження перспективності галузей економіки	Щоквартально	
Аналіз діяльності перспективних клієнтів	Щомісячно	Правління, Департамент з розробки кредитної політики

Джерело: розроблено автором

З метою покриття розривів вітчизняні банки можуть заздалегідь укласти договори залучення коштів, що може принести додатковий економічний ефект, у зв'язку з тим, що укладення договору щодо залучення міжбанківського кредиту обійдеться організації дешевше. Знаючи можливий надлишок активів банку у майбутньому можна використовувати їх як інвестування в додаткові джерела доходу.

Оптимально використовуючи структуру балансу за допомогою GAP-аналізу, можна отримати дохід шляхом використання непрацюючих коштів, а підвищити ефективність управління власним капіталом банку.

Банкам варто покращувати взаємини банку зі своїми клієнтами, що полягає в підтримці зворотного зв'язку. Клієнти можуть висловлювати свої побажання про діяльність співробітників банку і самого банку, а банки можуть задовольняти всі потреби клієнта, якщо це не заважає його нормальному функціонуванню. Політика щодо впровадження нових продуктових лінійок передбачає постійне вдосконалення банківських послуг. Це допоможе банку залучити нових клієнтів та розвивати довгострокові відносини з ними.

У поточній складній економічній ситуації також необхідне розроблення низки антикризових заходів щодо роботи з проблемними активами. Для цього потрібне:

1. Зміцнення кадрового потенціалу підрозділів по роботі із проблемними кредитами;
2. Створення антикризових штабів для роботи з найбільшими клієнтами;
3. Розробка комплексу заходів щодо спрощення реструктуризації кредитів фізичних осіб.

Таким чином, основними напрямками розвитку банківської діяльності в забезпеченні стійкості фінансової системи України можуть стати ефективна робота з реструктуризованими позиками, поступове доформування резервів за ними, адекватна кредитна політика, що підлаштовується під умови економічної ситуації, постійний перегляд та вдосконалення системи стратегічних лімітів, розроблення низки антикризових заходів щодо роботи з проблемними активами, покращення взаємин з клієнтами. Ефективно вибудована та налагоджена система управління кредитними ризиками дозволить вітчизняним банкам не тільки забезпечити сектор якості кредитного портфеля, а й можливо збільшити розрив по корпоративних і по роздрібних

клієнтах. Це сприятиме подальшому забезпеченню стійкості фінансової системи України.

Висновки до розділу 3.

Проаналізовано світовий досвід ведення банківської діяльності в кризові часи та доцільність його використання в Україні. Зроблено висновок, що для успішного виходу з кризи комерційному банку необхідно координувати всі стратегії, проводити постійний моніторинг змін та адаптувати стратегії відповідно до них. Для створення антикризової стратегії, а також її коригування вкрай важливими є система ризику менеджменту і система внутрішнього контролю, причому не тільки на мікрорівні. Важливим є адекватне інституційне середовище на макрорівні, включаючи банківський нагляд та регулювання. Найбільш доцільними для використання в Україні вважаємо є моніторинг позичальників, застосування орієнтованого на клієнтів підходу та посилення кредитної політики в цілому.

Основними напрямками розвитку банківської діяльності в забезпеченні стійкості фінансової системи України можуть стати ефективна робота з реструктуризованими позиками, поступове доформування резервів за ними, адекватна кредитна політика, що підлаштовується під умови економічної ситуації, постійний перегляд та вдосконалення системи стратегічних лімітів, розроблення низки антикризових заходів щодо роботи з проблемними активами, покращення взаємин з клієнтами. Ефективно вибудована та налагоджена система управління кредитними ризиками дозволить вітчизняним банкам не тільки забезпечити сектор якості кредитного портфеля, а й можливо збільшити розрив по корпоративних і по роздрібних клієнтах. Це сприятиме подальшому забезпеченню стійкості фінансової системи України.

ВИСНОВКИ

1. Розглянуто економічну сутність банківської діяльності та роль комерційних банків на фінансовому ринку. Проведений аналіз дав нам можливість прийти до висновку, що під поняттям «банківська діяльність» ми розумітимемо врегульовану правовими нормами діяльність юридичних осіб щодо надання визначених законодавством банківських послуг на підставі дозвільних документів (банківської ліцензії) та закону, яка є вирішальним чинником розвитку фінансової системи країни. Банківська діяльність є об'єктивною необхідністю функціонування фінансового ринку. Адже в епоху ринкової економіки, на етапі становлення та розвитку банківської системи, необхідно керуватися положеннями та ідеями законів ринкової економіки з питань організації грошового обігу та регулювання банківської діяльності. Вона полягає у здійсненні банківських операцій та є важливим елементом фінансових правовідносин.

2. Досліджено інформаційне забезпечення та система показників аналізу ефективності банківської діяльності. Зважаючи на значну кількість елементів інформаційного забезпечення, їх можна поділити на внутрішні і зовнішні. Щодо показників аналізу ефективності банківської діяльності, наразі їх існує велика кількість. Проте їх можна поділити на три групи, а саме: традиційні та економічні показники ефективності та ринкові показники. Зроблено висновок, що регулярне проведення аналізу ефективності банківської діяльності важливе для її стабільного функціонування.

3. Досліджено проблематику банківської діяльності в працях науковців. Під час аналізу питання проблематики банківської діяльності в працях науковців було зроблено висновок, що багатьма авторами акцентується увага на соціальній відповідальності та економічній ефективності банківської діяльності. Проте недостатньо розробленими проблемами є виявлення та ідентифікації факторів, що впливають на ефективність банківської діяльності.

4. Проаналізовано вітчизняну практику управління фінансовими ресурсами банківських установ АТ «Райффайзен Банк». Зроблено висновок про успішне управління фінансовими ресурсами в АТ «Райффайзен Банк». Адже на протязі розглянуто періоду його ресурсна база показувала додатний приріст. Банк розширює свою клієнтську базу, змінює свою депозитну політику та орієнтується залучення вкладів фізичних осіб. Але внаслідок початку повномасштабного воєнного вторгнення армії РФ на територію нашої країни, показники фінансової діяльності АТ «Райффайзен Банк» значно знизилися, що свідчать про значний вплив негативних тенденцій в економіці країни.

5. Обґрунтовано причини та наслідки негативних тенденцій в діяльності комерційних банків України. Зроблено висновок, що хоч війна і спричинила дуже серйозну кризу в економіці нашої країни, ситуація у банківському секторі кардинально інша, в порівнянні з попередніми, менш серйозними економічними кризами. Банківський сектор залишився операційно ефективним, хоч паралельне зростання резервування зумовило збільшення збитків банків. Причиною цього стали заходи проведені НБУ.

6. Виявлено ризики та ефективність функціонування банківського сектору в забезпеченні фінансової стійкості держави. Зроблено висновок, вітчизняна банківська система відзначається стійкістю, ліквідністю та залишається операційно прибутковою. Це відбулося завдяки багатоплановим заходам, що були розгорнуті НБУ після початку повномасштабного вторгнення вдалося забезпечити стійкість банківського сектору. Багато в чому застосовані заходи НБУ для забезпечення стійкості банківського сектору були ґрунтовані на досвіді зробленому після подолання минулих криз в економіці.

7. Проаналізовано світовий досвід ведення банківської діяльності в кризові часи та доцільність його використання в Україні. Зроблено висновок, що для успішного виходу з кризи комерційному банку необхідно координувати всі стратегії, проводити постійний моніторинг змін та адаптувати стратегії відповідно до них. Для створення антикризової стратегії,

а також її коригування вкрай важливими є система ризику менеджменту і система внутрішнього контролю, причому не тільки на мікрорівні. Важливим є адекватне інституційне середовище на макрорівні, включаючи банківський нагляд та регулювання. Найбільш доцільними для використання в Україні вважаємо є моніторинг позичальників, застосування орієнтованого на клієнтів підходу та посилення кредитної політики в цілому.

8. Основними напрямками розвитку банківської діяльності в забезпеченні стійкості фінансової системи України можуть стати ефективна робота з реструктуризованими позиками, поступове доформування резервів за ними, адекватна кредитна політика, що підлаштовується під умови економічної ситуації, постійний перегляд та вдосконалення системи стратегічних лімітів, розроблення низки антикризових заходів щодо роботи з проблемними активами, покращення взаємин з клієнтами. Ефективно вибудована та налагоджена система управління кредитними ризиками дозволить вітчизняним банкам не тільки забезпечити сектор якості кредитного портфеля, а й можливо збільшити розрив по корпоративних і по роздрібних клієнтах. Це сприятиме подальшому забезпеченню стійкості фінансової системи України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Банки у II кварталі підвищили ліквідність та операційну прибутковість в умовах воєнного стану. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/banki-u-ii-kvartali-pidvischili-likvidnist-ta-operatsiynu-pributkovist-v-umovah-voyennogo-stanu--oglyad-bankivskogo-sektoru> (дата звернення: 26.11.2023).
2. Банківське право України: навчальний посібник / [А.М. Жуков, А.Ю. Іоффе, В.Л. Кротюк та ін.] ; ред. А.О. Селіванов; НБУ. Київ : Ін Юре, 2000. 384 с.
3. Безклубий І.А. Теоретичні проблеми банківських правочинів : дис. докт. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2006. 486 с.
4. Бенч Л. Я. Кредитні інструменти як складова політики "зелених" фінансів / Л. Я. Бенч, А. Ю. Андрійчук, К. С. Пономарьова // *Бізнес Інформ*. 2019. № 12. С. 338-343.
5. Буряк А.В. Теоретичні підходи до визначення змісту банківської діяльності. *Ефективна економіка*. 2011. № 10.
6. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні 2024 <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення: 01.11.2023).
7. Вовчак О. Д. Кредит і банківська справа: підручник. Київ: Знання 2008. 564 с.
8. Герасимович А.М. Аналіз банківської діяльності: підручник/ [кол. авт.: А.М. Герасимович, І.М. Парасій-Вергуненко В.М. Кочетков та ін.] ; за заг. ред. А.М. Герасимовича. Київ: КНЕУ, 2010. 599 с.
9. Глуговська С.Л. Адміністративно-правове регулювання банківської діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2014. 20 с.
10. Дідківська Д.І., Панькевич В.М. Правове регулювання банківської діяльності: зарубіжний досвід. *Приазовський економічний вісник. Класичний приватний університет*. Вип. 5(05) 2017. С. 290-293

11. Джонмуродова, Н. Д. Особливості статистичної оцінки ефективності банківської діяльності. *Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень* : збірник наукових студентських праць. Вип. 3. Частина I. Одеса, ОНЕУ. 2017. С. 47 – 52.
12. Диба В. Визначення ефективності банківської діяльності. *Формування ринкової економіки*. 2012. №28. С. 322-330.
13. Дмитренко Ю. М. Банківська діяльність як інститут фінансового права. *Форум права*. 2012. № 2. С. 188-195.
14. Драчевська О.М. До питання визначення поняття «банківська діяльність». *Адміністративне право і процес*. Вип. 2. 2020. С. 193-197
15. Дружиніна В.В., Буряк Є.В., Нестеренко А.О. Теоретичні аспекти розвитку банківської діяльності. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 2 (Т.1). С. 162–164.
16. Еркес О., Калита О., Сундук Т. Банківська система України в умовах війни. *SCIENTIA-FRUCTUOSA*. 2022. № 144(4). С. 122–133.
17. Забчук Г., Іващук О. Ризики банківської системи України в умовах воєнного стану. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2022. № 1–2. С. 50–61.
18. Заволока Ю.М., Кузьменко О.Ю., Кузьменко В.С. Робота банківської системи та валютного ринку в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2023. №50. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2346/2267> (дата звернення: 06.11. 2023).
19. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р. № 2121-III. Урядовий кур'єр. 2001. 17 січня. С. 5–13.
20. Звіт про фінансову стабільність. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-N1.pdf?v=4http://fbi.cfuv.ru/wpcontent/uploads/2017/09/012zemlyach.pdf (дата звернення 03.12.2023).

- 21.Копилюк О. І. Аналіз банківської діяльності: навч. посіб. / Копилюк О. І., Музичка О. М. ; Укоопспілка, Львів. торг.-екон. ун-т. Львів : Вид-во Львів. торг.-екон. ун-ту, 2016. 415 с.
- 22.Косова Т.Д. Аналіз банківської діяльності: Навчальний посібник, Підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 486 с.
- 23.Латковська Т. А. Банківська діяльність як предмет регулювання різних галузей права. *Актуальні проблеми держави і права* : збірник наукових праць. 2009. Вип. 49. С. 343.
- 24.Метлушко О. В. Управління ліквідністю та платоспроможністю комерційного банку в умовах фінансової кризи. *Приазовський економічний вісник*. 2017. № 5 (05). С. 285–289.
- 25.Нагайчук Н.Г. Уточнення змісту банківської діяльності: риси і принципи. *Вісник університету банківської справи Національного банку України*. 2014. № 3 (21). С. 98-103.
- 26.Національний банк України. Фінансова фортеця України: НБУ презентував нову Стратегію, сфокусовану на спротиві російській агресії та відновленні країни. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/finansova-fortetsya-ukrayini-nbu-prezentuvav-novu-strategiyu-sfokuso-vanu-na-sprotivi-rosiyskiy-agresiyi-ta-vidnovlenni-krayini> (дата звернення: 05.11. 2023).
- 27.Огляд банківського сектору. 2022. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/banki-u-ii-kvartali-pidvischili-likvidnist-ta-operatsiyu-pributkovist-v-umovah-voyennogo-stanu--oglyad-bankivskogo-sektoru> (дата звернення: 06.12. 2024).
- 28.Огляд інструментів фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні (вересень – жовтень 2023 року). НІСД. <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-finansovoyi-stiykosti-v-umovakh-voyennoho-stanu-v-0> (дата звернення: 16.12. 2024).
- 29.Опарін В.М. Ще один крок до пізнання фінансів. *Фінанси України*. №5. 2018. С.125

- 30.Опря А. Т. Фінансове право : навчальний посібник. Київ : Центр навч. літератури, 2004. 248 с.
- 31.Офіційний сайт АТ «Райффайзен Банк». URL: <https://raiffeisen.ua/> (дата звернення: 17.11.2023).
- 32.Прибуток банківського сектору за 9 місяців 2022 року становив 7.4 млрд грн. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pributok-bankivskogo-sektoru-za-9-misyatsiv-2022-roku-stanoviv-74-mlrd-grn> (дата звернення 08.12.2023)
- 33.Прийдун Л. Ключові аспекти забезпечення ефективності банківської діяльності. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 3. С. 763-768
- 34.Рац О. М. Дослідження ефективності функціонування банківських установ України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. № 47. <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/29043/1/Rats.pdf> (дата звернення: 19.12. 2023).
- 35.Рекіянов С. О. Сутність банківської системи України та її функції в сучасних умовах. *Наукові праці МАУП*. 2013. № 2 (37). С. 77–83.
- 36.Романенко О. Р., Даниленко Л. П., Гладченко Л. П., Славкова А. А. Фінанси (для студентів спеціальності «Фінанси і кредит»): Навч метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. 2-ге вид. (зі змінами та доповненнями) Київ: КНЕУ, 2018. 136 с.
- 37.Сенищ П.М. Банківська діяльність в реалізації державної політики економічного зростання України. автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : 08.00.08. Київ, 2017. 42 с.
- 38.Сідак М.В. Порівняльний аналіз правових засад інституту достатності капіталу кредитних інститутів у Європейському Союзі та країнах Східної Європи / М.В. Сідак, Б.Ю. Кинів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 1. С. 198-202.
- 39.Ситник Н.С., Стасишин А.В., Блащук-Девяткіна Н.З., Петик Л.О. Банківська система. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 580 с.

- 40.Стечишин Т. Б. Банківська справа : навч. посібн. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 404 с.
- 41.Товкун І. М. Проблемні моменти правового регулювання банківської діяльності та шляхи їх вирішення. *Право та інноваційне суспільство*. 2021. №1(16). С. 41-46..
- 42.Фінансове право України / Л. К. Воронова, М. П. Кучерявенко, Н. Ю. Пришва та ін.; за ред. Л. К. Воронової. Київ, 2009. 395 с.
- 43.Хайлук С. О. Особливості вибору методу оцінки ефективності банківської діяльності. *Ефективна економіка*. 2010. № 8.
- 44.Халімон Т.М. Принципи (засади) організації та здійснення банківської діяльності. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 4(25). Том 3. С. 71-75.
- 45.Холодна Ю.Є., Рац О. М. Банківська система: навчальний посібник. Харків, 2013. 315с.
- 46.Чирва О. Г., Мельник К. М., Баланюк І. Ф. Аналіз банківської діяльності / уклад. Н.О. Станіславчук. Умань : Візаві, 2018. 191 с.
- 47.Шапран Н., Шапран В. Ризики та резерви монетарного стимулювання економічного зростання. *Посилення значимості монетарної політики в країнах Центральної і Східної Європи у посткризовий період і рекомендації для України*. наук. Ред. В. Юрчишин. Київ: Центр Разумкова, «Заповіт», 2019, С. 126-135.
- 48.Шапран Н. Тенденції розвитку валютного ринку України в період війни. *Економіка та суспільство*. 2023. №57. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-19>
- 49.Baer, T., Mehta, A., & Samandari, H. The use of economic capital in performance measurement for banks: A perspective. *McKinsey Working Papers on Risk*. 2011-No. 24.
- 50.Burkhart, A. Was Führungskräfte aus der Pandemie lernen können. *Bankmagazin*. 2020.№ 69(9). S. 56-59.

51. Colak, G. The Impact of COVID-19 Pandemic on Bank Lending Around the World. *Journal of Banking and Finance*. 2021. P. 106-207. – URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0378426621001667?via%3Dihub/> (дата звернення: 11.12.2023).
52. Grämling, M. Wirtschaftspolitische Antworten auf die Corona-Krise Liquidität hat Vorrang. *IW Policy Paper*. 2020. № 6. S. 11.
53. Kozak S. The Impact of COVID-19 on Bank Equity and Performance: The Case of Central Eastern South European Countries. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3564140 (дата звернення: 11.12.2023).
54. Kotina H., Stepura M., Kondro P. How does active digital transformation affect the efficiency of governance and sustainability of public finance? The Ukrainian case. *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 8, issue 1. 2022, pp. 75-82
55. Kotina H., Stepura M., Kornieva A., Slavkova A. Fiscal solvency and fiscal limitations under economic crisis and recovery: An empirical approach of Ukraine. *Investment Management and Financial Innovations*, Volume 20, Issue #1, 2023, pp. 277-292.

ДОДАТКИ

Додаток А

Основні показники діяльності банку на 31 грудня 2021 року

(в тисячах грн, якщо не зазначено інше)				
	2021	2020	Зміна	Зміна, %
Балансові показники				
Активи	126 431 807	107 361 130	19 070 677	17,76%
Обов'язкові резерви в Національному банку України	–	–		
Заборгованість кредитних установ	11 066 989	25 623 326	(14 556 337)	(56,81%)
Кредити клієнтам	68 623 518	45 840 195	22 783 323	49,70%
Зобов'язання перед кредитними установами	602 848	3 742 289	(3 139 441)	(83,89%)
Зобов'язання перед клієнтами	107 129 332	88 113 614	19 015 718	21,58%
Субординований борг	–	–		
Статутний капітал	6 154 516	6 154 516	0	0,00%
Усього капітал	15 775 372	13 083 290	2 692 082	20,58%
Звіт про прибутки				
Чисті процентні доходи	8 232 135	7 300 781	931 354	12,76%
Чисті комісійні доходи	2 685 353	2 616 781	68 572	2,62%
Кредитні прибутки/збитки	90 238	(416 756)	506 994	(121,65%)
Непроцентні доходи	721 524	488 401	233 123	47,73%
Непроцентні витрати	(5 777 103)	(4 956 240)	(820 863)	16,56%
Прибуток до оподаткування	5 952 147	5 032 967	919 180	18,26%
Прибуток за рік	4 877 597	4 112 760	764 837	18,60%
Загальна інформація про банк				
Показник достатності капіталу згідно з Базелем II	N/A	N/A		
Показник достатності регулятивного капіталу згідно з вимогами НБУ	13,71%	18,04%	(4,33%)	(24,00%)
Кількість відділень банку	388	391	(3)	(0,77%)
Кількість працівників (консолідовано)	6 736	6 628	108	1,63%

Додаток Б

Основні показники діяльності банку на 31 грудня 2022 року

(в тисячах грн, якщо не зазначено інше)				
	2022	2021	Зміна	Зміна, %
Балансові показники				
Загальна сума активів	166 261 344	126 440 062	39 821 282	31,49%
Кредити та аванси банкам	39 078 780	11 066 989	28 011 791	253,11%
Кредити та аванси клієнтам	61 685 909	68 600 612	(6 914 703)	(10,08%)
Кошти банків	2 385 128	602 848	1 782 280	295,64%
Кошти клієнтів	143 610 664	107 344 895	36 265 769	33,78%
Субординований борг	–	–	–	–
Статутний капітал	6 154 516	6 154 516	0	0,00%
Загальна сума власного капіталу	17 055 047	15 579 500	1 475 547	9,47%
Звіт про прибутки				
Чистий процентний дохід	12 806 605	8 195 008	4 611 597	56,27%
Чистий комісійний дохід (витрати)	2 154 579	2 671 486	(516 907)	(19,35%)
Прибуток від зменшення корисності та сторнування збитку від зменшення корисності (збиток від зменшення корисності), визначені згідно з МСФЗ 9	(9 457 201)	79 561	(9 536 762)	(11 986,73%)
Інші доходи	3 480 336	969 245	2 511 091	259,08%
Інші витрати	(6 970 040)	(5 968 337)	(1 001 703)	16,78%
Прибуток (збиток) до оподаткування	2 014 279	5 946 963	(3 932 684)	(66,13%)
Прибуток (збиток)	1 572 798	4 873 339	(3 300 541)	(67,73%)
Загальна інформація про банк				
Показник достатності регулятивного капіталу згідно з вимогами НБУ	18,62%	13,71%	4,91%	35,81%
Кількість відділень банку	385	388	(3)	(0,77%)
Кількість працівників	5 455	6 716	(1 261)	(23,11%)